
II.

PROGRAMUL *PREVENIREA ȘI GESTIONAREA CONFLICTELOR LA NIVELUL COMUNITĂȚILOR MULTICULTURALE*

PREZENTAREA PROGRAMULUI

Scopul propus de organizatorii programului a fost de a se crea cadrul conceptual și formativ în ceea ce privește *prevenirea conflictelor la nivelul comunităților multiculturale*, îndeosebi acolo unde trăiesc un număr semnificativ de persoane aparținând etniei romilor. Programul, desfășurat în perioada noiembrie 2000 – noiembrie 2002, s-a articulat pe colaborarea dintre Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității și fosta Școală de Subofițeri de Poliție „Vasile Lascăr” din Câmpina, devenită ulterior Școală Națională pentru Agenți de Poliție, ambele din cadrul Inspectoratului General al Poliției (I.G.P.), și Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală (C.R.D.E.) din Cluj-Napoca.

Grupurile direct vizate ale programului au fost următoarele:

1. Un număr de 168 de elevi de la Școala de agenți de poliție și peste 182 de agenți de poliție (foști subofițeri) care activează în comunități rurale multiculturale din 26 de județe ale țării, respectiv Argeș, Bacău, Bihor, Botoșani, Brăila, Caraș-Severin, Călărași, Cluj, Constanța, Covasna, Dâmbovița, Dolj, Galați, Giurgiu, Gorj, Harghita, Hunedoara, Ialomița, Ilfov, Maramureș, Mehedinți, Mureș, Satu Mare, Sibiu, Tulcea și Vâlcea.

2. Comunitățile locale multiculturale, majoritatea cu un număr semnificativ de persoane aparținând etniei romilor, din comunele Moroieni (jud. Dâmbovița), Corund (jud. Harghita), Cobadin (jud. Constanța), Cojocna (jud. Cluj), comuna Nocrich (jud. Sibiu), Sângeorgiu de Mureș (jud. Mureș), Galați, Segarcea (jud. Dolj), Răcari (jud. Dâmbovița), Jurilovca (jud. Tulcea) și Dragalina (jud. Călărași).

Grupurile țintă indirecte, secundare, au fost ofițerii profesori de la Școala Națională pentru Agenți de Poliție „Vasile Lascăr” – Câmpina, ofițerii superiori responsabili de ordinea publică din județele unde au avut loc întâlnirile comunitare, opinia publică în general.

Activitățile derulate în cadrul programului au fost următoarele:

1. Organizarea de stagii de pregătire pentru agenți (foști subofițeri) de poliție;

2. Întâlniri și dezbateri în comunități rurale;

3. Editarea și distribuirea unei publicații prezentând problematica și concluziile din program.

Prin aceste activități, obiectivele au fost următoarele:

- Îmbunătățirea capacității elevilor și a agenților de poliție care activează în comunități rurale multiculturale de a preveni conflictele locale și creșterea gradului de empatie a elevilor și agenților de poliție față de problemele cu care se confruntă comunitățile de romi.

- Creșterea gradului de comunicare privind problemele comune în cadrul celor 11 comunități locale selectate; încurajarea colaborării dintre membrii grupurilor etnice, autoritățile locale alese și organele de poliție în prevenirea conflictelor și găsirea de soluții la problemele comunității.

1. Stagii de pregătire pentru agenți (subofițeri) de poliție

În cadrul acestei activități au fost organizate 14 stagii de pregătire pentru agenți (subofițeri) de poliție din cadrul Inspectoratului General al Poliției și elevi de la Școala Națională pentru Agenți de Poliție, care activează sau vor activa în comunități multiculturale din județele enumerate mai sus.

În cadrul fiecărui modul de pregătire, care s-a desfășurat pe parcursul a trei zile la școala de agenți de poliție din Câmpina, au participat 25 de persoane (12 elevi și 13 agenți). Au fost abordate, de către cei 9 lectori desemnați de partenerii de implementare, tematici privind diferitele aspecte ale prevenirii și gestionării conflictelor în cadrul comunităților rurale multiculturale, precum:

- *Prevenirea stărilor conflictuale în comunitățile multiculturale*; Lector **Ioaneta Vintileanu** – Director Adjunct al Institutului pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității;
- *Cadru normativ intern și european – Legea privind combaterea tuturor formelor de discriminare*; Lector **Marina Roman** – Șef Serviciu Prevenire din cadrul Institutului pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității;
- *Tehnici de comunicare în relația poliție – comunitate multiculturală*; Lector **Margareta Fleșner** – adjunct Șef Serviciu Cercetare-Prognoză din cadrul Institutului pentru Cercetarea și Prevenirea criminalității;
- *Drepturile omului și minoritățile*; Lector conf. Dr. **Vasile Burtea** – sociolog, expert la Avocatul Poporului; Lector **Gabriel Micu** – expert în Ministerul Afacerilor Externe;
- *Medierea și negocierea conflictelor – modalități concrete de realizare*; Lector **Silviu Erușencu** – adjunct Șef Serviciu Prevenire din cadrul Institutului pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității;
- *Rolul mass-media în generarea și în prevenirea conflictelor*; Lector **Mircea Toma** – psiholog, coordonatorul Agenției pentru Monitorizarea Presei;
- *Comunitate, siguranță, autoritate*; Lector **Vasile Gabriel Niță** – Directorul Institutului pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității.
- *Drepturile și libertățile fundamentale ale omului*; Lector **Sorin Ghinea** – Ofițer specialist în cadrul Institutului pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității.

2. Întâlniri comunitare

Scopul acestor întâlniri a fost să încurajeze dialogul comunitar, să se identifice și să se propună soluții pentru problemele comunitare locale, să se realizeze planuri de acțiune pentru îmbunătățirea situației romilor.

S-au organizat astfel, în comunele enumerate mai sus, întâlniri de o zi între reprezentanții tuturor grupurilor etnice, ai autorității locale alese, ai intelectualilor din comunitate, precum și ai organelor de poliție, întâlniri moderate de doi experți, dintre care unul reprezentând instituția poliției, respectiv unul minoritatea națională cu o pondere semnificativă în zona respectivă, de regulă cea a romilor. La aceste întâlniri au participat de regulă între 50 și 70 de persoane.

Lista temelor de discuție a inclus:

- *Raiduri ale poliției – oportunitate, frecvență, etică*
- *Atitudini în fața romilor – studii de caz despre atitudini discriminatoare*
- *Cazuri de abuzuri în activitatea profesională a polițiștilor*
- *Lipsa documentelor de identitate pentru unii cetățeni romi – dezvoltarea unor planuri de acțiune la nivel local pentru eliberarea unor astfel de documente*
- *Disproporționalitatea „amenzilor pe loc” în cazul romilor pentru infracțiuni fictive sau minore, de multe ori motivate de necesitatea satisfacerii unor nevoi de bază*
- *Dialog comunitar – promovarea comunicării și colaborării între Poliție, Administrația Publică Locală și comunitatea locală*
- *Măsuri administrative menite să sprijine comunitățile de romi – asigurarea proprietății asupra terenurilor familiilor rome pentru a-și asigura bunurile necesare*
- *Angajarea unor consilieri romi în administrația publică locală (așa cum se stipulează în Strategia pentru Îmbunătățirea Situației Romilor)*
- *Corectitudine politică - „rom” versus „țigan”*
- *Subreprezentarea grupurilor etnice în rândurile Jandarmeriei (poliția ordinii publice).*

În baza experienței acumulate la primele două activități, a fost concepută lucrarea de față, privind prevenirea conflictelor la nivel de grup în comunitățile multiculturale, inclusiv prevenirea eventualului comportament discriminatoriu al agenților de poliție față de persoane aparținând minorităților.

Ca urmare a rezultatelor obținute în cadrul proiectului *Prevenirea și gestionarea conflictelor la nivelul comunităților multiculturale*, la data de 9 septembrie 2002 a fost semnat un *Protocol de colaborare* între Ministerul de Interne (MI) și Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, care deschide noi posibilități de a derula și pe mai departe activități pe aceeași tematică sau în probleme conexe, dar și cu alte structuri din carul MI (jandarmerie, polițe de frontieră etc.).

În baza acestui protocol, au fost întocmite și depuse spre a obține cofinanțare mai multe proiecte care vizează *continuarea* și extinderea acestor activități. Astfel, proiectul *Promovarea bunei guvernări în comunități multi-culturale. Acces și participare a minorităților etnice la viața publică* a fost agreat de către Ministerul Afacerilor Externe al Regatului Norvegiei, care a oferit un suport material pentru derularea lui în perioada iulie 2003-iunie 2004, acoperind următoarele activități:

1. Sesiuni de formare pentru ofițeri superiori de poliție
2. Întâlniri comunitare
3. Campanii de promovare a accesului tinerilor aparținând minorităților etnice în structurile poliției

Margareta Fleşner

TEHNICI DE COMUNICARE ÎN RELAȚIA POLIȚIE – COMUNITATE MULTICULTURALĂ

Raporturile sociale și luările de decizii determină apariția unor multiple riscuri, constând în divergențe de opinii, opoziții sau înfruntări între indivizi și grupuri. Printre cele mai frecvente motive ale apariției acestor situații sunt ciocnirile de interese contradictorii, disonanțe lingvistice sau culturale, în general ce implică înțelegerea reciprocă, aprecieri diferite ale unei situații date.

Problemele ce rezultă din conflictele dintre persoane sau grupuri pot fi rezolvate mai mult sau mai puțin corect, conform unor consensuri obținute în mod neașteptat sau în virtutea unor concesiuni mai mult sau mai puțin pertinente.

Considerăm a fi foarte important ca abandonarea punctelor de vedere să nu se facă în lipsa unei argumentații convenabile și a unei consultări prudente a fiecărei părți, sens în care este necesar ca în fața situațiilor conflictuale persoanele implicate să fie antrenate, printr-o anumită varietate de exerciții, să-și dezvolte capacitatea de a sesiza unele disfuncționalități, dar și de a intra în raporturi de *comunicare* menite să nu sacrifice nici un punct de vedere.

Dacă în orice comunitate comunicarea mijlocește cunoașterea și apropierea indivizilor și grupurilor sociale, în comunitățile multiculturale poate fi considerată o adevărată *resursă strategică* în depășirea situațiilor tensionate sau a conflictelor. Punctul de plecare în a vedea astfel lucrurile rezidă în faptul că în primul rând comunicarea este o percepție. Deși implică transmiterea, intenționată sau nu de informații destinate să lămurească sau să influențeze o persoană sau un grup în calitate de receptori, comunicarea nu se reduce la aceasta. În același timp în care o informație este transmisă, se produce o acțiune asupra subiectului receptor și un efect retroactiv (*feedback*) asupra persoanei emițătoare care, la rândul ei, este influențată.

De asemenea, limbajul nu este singurul mijloc de comunicare, un rol esențial avându-l și mimica, gesturile. Pe de altă parte, nu toate comunicările se exprimă în mod rațional; se percepe mai mult decât se comunică o claritate – se poate vorbi de comunicare de la inconștient la inconștient, prin perceperea unor indici subtili, neconștientizați. Putem comunica uneori mai mult decât prin limbaj, prin atitudine, prin expresia feței, prin modul în care ne deplasăm, prin vestimentație etc.

O altă premisă a unei bune comunicări necesare polițiștilor care lucrează în comunitățile multiculturale este **educația interculturală**, înțeleasă ca edu-

cație pentru deschiderea culturală, pentru acceptarea diferențelor culturale și pentru depășirea prejudecăților socio-culturale și etnocentrismului. Ne referim aici la cultura cotidiană ce implică formele simple de interacțiune umană, de la simplele reguli de politețe sau de stabilire a contactelor și de menținere a comunicării până la regulile cooperării în cadrul instituțiilor¹.

Dacă a comunica înseamnă, într-un context mai larg, a percepe, educația interculturală poate fi considerată o „școală a percepției”, a percepției de sine, a celuilalt, a grupurilor, a comunității în care trăiești. Educația culturală are astfel următoarele obiective fundamentale:

- dobândirea capacității de a gândi din perspectiva altor grupuri etnice;
- stimularea solidarității sociale;
- respectul culturii celuilalt;
- dezvoltarea atitudinilor pentru colaborare interetnică.

De asemenea, educația interculturală înseamnă și a deveni conștient de neînțelegerile inevitabile. Nu putem pretinde că această coexistență a unor grupuri etnice diferite este întotdeauna pașnică, fără probleme. Mai curând trebuie avută în vedere dezvoltarea unui proces de comunicare de natură a preveni violența și a depăși neînțelegerile atunci când ating nivelul insuportabilității. Prin educație interculturală se realizează tocmai depășirea conflictelor într-o manieră nonviolentă².

Pentru a atinge nivelul de competență necesară unei optime comunicări, polițiștii trebuie să-și însușească anumite *deprinderi* comportamentale și *tehnici specifice de comunicare*, ce pot fi învățate, evaluate, practicate și perfecționate. Dintre elementele necesare comunicării în grup, s-a pus accentul pe claritatea comunicării (a mesajului ce urmează a fi transmis), ascultarea tuturor punctelor de vedere, cooperarea eficientă, furnizarea *feedback*-ului, câștigarea încrederii membrilor comunității, dispersarea ostilității și concentrarea spre sarcinile comune.

Deprinderile fundamentale de comunicare sunt grupate în: deprinderi de recepționare a mesajelor, deprinderi de interpretare a informațiilor și cele de redare a mesajelor.

Modul individual de recepționare a stimulilor externi și a influențelor celor interni (autoanaliză și autocunoaștere) crește abilitatea de a comunica prin intermediul dezvoltării capacității de generare a relațiilor pozitive ca rezultat al comunicării. În procesul de comunicare, o importanță deosebită o

- 1 Polițiștii sunt puși în situația de a descrie propria raportare la comunitatea din care fac parte, din această perspectivă. Sunt evidențiate avantajele celor ce cunosc limba minorității respective, obiceiurile sau a celor care prin participarea la viața socio-culturală a comunității respective cunosc stilul de viață al localnicilor, fiind mult mai apropiați de înțelegerea mentalităților membrilor comunității.
- 2 Facem referire la unele conflicte violente din perioada 1992-1994, ce puteau fi evitate dacă ar fi existat o mai bună comunicare, inclusiv a polițiștilor cu unele grupuri etnice. S-a subliniat în repetate rânduri că în unele comunități declanșarea conflictelor violente au deschis răni sociale grave, care au împiedicat conviețuirea pașnică multă vreme după ce conflictul s-a încheiat.

au atitudinea și percepția. Atitudinile sunt condiționate de componenta cognitivă „cum gândim”, cea emoțională „ce simțim” și componenta comportamentală „cum tindem să acționăm”.

În scopul formării-perfecționării deprinderilor de a asculta eficient ceea ce ni se comunică, cele mai importante reguli sunt:

- atitudinea de interes pentru vorbitori prin intermediul limbajului non-verbal;
- încurajarea vorbitorului prin întrebări menite să conducă la dezvoltarea procesului de comunicare;
- verificarea înțelegerii corecte a mesajului, solicitarea clarificărilor, folosirea adecvată a *feedback*-ului;
- neanticiparea cuvintelor vorbitorului.

Avertismente practice

a. La nivelul propriei persoane

- asigurarea unei stări de confort;
- eliminarea problemelor legate de autoexpunere și exploatarea valențelor acesteia:
 - favorizarea autocunoașterii;
 - îmbunătățirea climatului comunicării;
 - dezvoltarea relațiilor pozitive;
 - evitarea interpretărilor greșite.
- orientarea interpersonală în comunicare – maniera în care este controlată, filtrată, solicitată informația relevantă pentru relațiile stabilite (componentă a stilului de comunicare).

b. La nivelul raportului cu celălalt

- verificarea disponibilității de ai acorda atenție celuilalt (individ sau grup);
- asigurarea aceluiași interes pentru fiecare individ sau grup aparținând diverselor grupări etnice;
- pregătirea pentru acceptarea tuturor raporturilor de comunicare printr-o atitudine principial echidistantă și de nonrespingere.

c. La nivelul obiectivelor și al intențiilor

- aprecierea gradului de adecvare a obiectivelor în raport cu atitudinile și invers;
- pregătirea în vederea înțelegerii propriilor reacții față de celălalt;
- verificarea gradului de acceptare a obiectivelor sau a intențiilor.

d. La nivelul limbajului

- stabilirea unei varietăți a canalelor de transmitere a informațiilor;
- verificarea gradului de adecvare a codurilor utilizate și/sau a compatibilității lor.

e. La nivelul reprezentărilor

– favorizarea apariției conotațiilor cu proprietăți de facilitare a comunicării;

– recurgerea la exemple, la evenimente ce mijlocesc buna comunicare.

f. La nivelul comportamentelor de exprimare sau de răspuns

– alegerea comportamentului adecvat (de suport, de decizie, de evaluare, de chestionare, de interpretare) în concordanță cu atitudinea reală;

– varietatea comportamentelor utilizate pentru a se evita monotonia, ținându-se cont de modificările de atitudine.

Tehnici necesare pentru o comunicare persuasivă în comunitățile multiculturale

1. Monitorizarea gradului de implicare a grupurilor etnoculturale în rezolvarea stărilor tensionate din comunitate.

Se pot distinge pe de o parte grupuri foarte implicate, dar cu multe idei, convingeri bine fixate, ce pot fi foarte greu de schimbat, iar pe de altă parte grupuri „sceptice sau „neutre” ce pot fi în multe situații mai ușor de convins de unele greșeli în percepția evenimentelor.

2. Folosirea credibilității instituției, în sensul de a o menține și de a fi folosită în scopul unei comunicări optime, dacă se pleacă de la premisa că ea există, sau de a fi câștigată pas cu pas dacă instituția este afectată în imagine într-un anumit moment (se aduc în discuție și exemple, în care problemele de comunicare pe care le au unii polițiști afectează credibilitatea instituției).

3. Construirea și folosirea unei baze comune de interese comunitare

Cointerесarea comunității în a depăși problemele, tensiunile, reprezintă nu numai un deziderat al parteneriatului poliție-comunitate, ci și o tehnică eficientă de deblocare a comunicării în general într-o comunitate și în special cea caracterizată prin multiculturalitate.

4. Comunicarea în „zona de confort”, în domeniul de acceptare

Este important să se accentueze asupra acelor aspecte acceptate de întreaga comunitate și să nu se evidențieze ostentativ în cadrul comunicării interesele unui anumit grup, în acest sens fiind decisivă poziția polițistului

Într-o comunitate multiculturală diferențele dintre persoane și grupuri dau naștere unor tensiuni care nu pot fi exprimate, constituindu-se în adevărate surse de conflict. De cele mai multe ori liderii se apără împotriva fenomenelor emoționale care tind să se descarce asupra lor, încercând să controleze aceste conflicte. Sunt implicate inevitabil autoritățile locale și instituțiile menite să controleze situația. Polițiștii trebuie să acționeze, dar și la nivelul activității lor apar distorsiuni dacă nu cunosc bine ceea ce se întâmplă sau ceea ce se poate întâmpla într-o astfel de situație. În vederea stabilirii unor raporturi mai reale, importantă este *facilitarea comunicării*. Dincolo de conflictele ce-și pot face apariția, se stabilesc raporturi mai exacte, iar în

activitatea fiecărei persoane (investită cu autoritate sau nu) se va produce modificarea: autoreglarea prin armonizarea rolurilor și obligațiilor, pe de o parte, și comunicarea problemelor legate de îndeplinirea lor, pe de altă parte. Astfel, va fi posibilă eliminarea rigidității în stabilirea relațiilor și atribuirea de responsabilități mereu mai vaste fiecărei persoane sau grup.

În tot acest context, comunicarea este factorul detensionant, iar tehnicile de perfecționare a ei devenind coordonate absolut necesare (perfecționarea polițiștilor în acest sens fiind nu numai binevenită, dar și constituind un exemplu pentru categorii de personal din alte instituții). Este și motivul pentru care am identificat comunicarea ca fiind „resursă strategică” în procesul de cunoaștere a comunităților multiculturale și, prin valențele ei relaționale, element fundamental în depășirea situațiilor tensionate sau conflictuale.

Marina Roman

CADRUL NORMATIV DE REGLEMENTARE A INTERVENȚIEI POLIȚIEI ÎN CAZ DE CONFLICT

Moto: *Va câștiga acela care știe când să lupte și când nu.*
(Sun-Tzu – Artă războiului)

Ca autoritate publică, chemată să asigure aplicarea și respectarea legii, poliția este un instrument de control, dar și de represiune, în situațiile în care forța fizică devine necesară pentru impunerea ordinii de drept.

Când și cum se poate recurge la forță pentru menținerea sau restabilirea ordinii de drept, aceasta este încă o întrebare deschisă, deși există în orice stat democratic regulamente care stabilesc situațiile în care Poliția poate sau chiar trebuie să recurgă la aceste măsuri limită. Din acest considerent, poliția are o responsabilitate majoră nu doar în aplicarea legii, dar și în aplicarea măsurilor preventive care să reducă incidența situațiilor limită, în care singura alternativă pentru menținerea ordinii de drept rămâne forța

Ordinea publică este strâns legată de ordinea de drept sau constituțională și presupune desfășurarea relațiilor sociale în conformitate cu prevederile legale.

Ea reprezintă o cerință esențială a stabilității interne, o dorință a majorității membrilor comunității, care simte nevoia protejării vieții, sănătății și bunurilor materiale proprii.

Întrucât atribuțiile și scopul principal al acțiunilor pentru asigurarea ordinii publice îl constituie protejarea persoanelor și a bunurilor acestora, actul de ripostă este legitim chiar dacă el se desfășoară cu fermitate crescută, iar alte ori în forță.

Principiile care stau la baza folosirii forței în intervențiile poliției

Trebuie respectate cu strictețe următoarele principii: legalitatea intervenției, nonsurprinderea, gradualitatea, proporționalitatea, riscul minim, imparțialitatea, principiile respectării demnității umane, confidențialitatea.

Principiile enunțate constituie repere fundamentale de care trebuie să țină seama atât instituția în ansamblul ei, dar și fiecare polițist în parte atunci când pregătește sau execută nemijlocit activități ce implică folosirea forței.

Respectarea principiilor reprezintă executarea realizării activităților fără riscuri și cu garantarea îndeplinirii la parametri superiori a misiunilor încredințate.

Aceste principii s-au cristalizat și structurat pe baza legislației interne și internaționale în materie, din practica poliției și din analiza reacției comunității la intervențiile în forță ale poliției.

Cunoașterea și respectarea acestora în orice situație reprezintă garanția reușitei în raporturile atât cu legea, cât și cu comunitatea.

1. Legalitatea intervenției și legitimitatea – Legea nr. 218/2002 prevede că Poliția română își desfășoară activitatea în baza și în executarea legii. Alegerea și folosirea mijloacelor de intervenție se va face numai în condițiile legii, inclusiv cu reglementările cadru internaționale la care România este parte. Orice acțiune în afara cadrului legal afectează imaginea și autoritatea poliției, scade încrederea populației, disponibilitatea acesteia de a se implica în activități parteneriale cu poliția. Polițistul trebuie să aibă acele cunoștințe care să-i permită să facă corelația între situația de fapt și cadrul legal aplicabil în modul său de acțiune.

2. Nonsurprinderea – Folosirea forței nu este un scop în sine în activitatea polițistului, el va apela la aceasta doar pentru a obține o anumită conduită în conformitate cu legea.

Folosind mijloacele cu care a fost investit prin lege, polițistul va atenționa și soma în prealabil pe cel care nu încetează acțiunile sale ilegale – în unele cazuri va repeta – despre iminenta folosire a forței și a mijloacelor din dotare.

Atenție: avertizarea și somația nu sunt obligatorii în cazul în care asupra polițiștilor sau persoanelor se exercită violențe, ori acestea se află într-un pericol imediat.

3. Gradualitatea – presupune folosirea progresivă, treptată, de către polițist a formelor, procedurilor și mijloacelor de acțiune, de la cele mai simple până la cele care presupun exercitarea unui nivel ridicat de violență.

Sintetizând, gradualitatea este trecerea de la un minimum de forță pe care-l presupune potențialul fizic al polițistului la utilizarea armei de foc.

Folosirea graduală a forței nu implică o respectare strictă a etapelor progresive în situația în care timpul material, starea de pericol în care se află victima sau polițistul și mijloacele folosite de autor nu permit acest lucru.

4. Proportionalitatea și limitarea – Acest principiu este esențial în luarea deciziei de inițiere a reacției prin forță, de stabilire a nivelului forței necesare și de încetare a folosirii.

Folosirea forței se va face numai după epuizarea tuturor mijloacelor nonviolente, iar riposta se va opri de îndată ce acțiunea care a determinat intervenția a încetat ori agresorul a fost imobilizat.

Nu este permisă folosirea forței peste limitele necesare opririi agresiunii și înlăturării pericolului.

Exemplu:

Dacă pentru oprirea activității violente a unei persoane sau a unui grup de persoane recalcitrante se constată că doar folosirea forței fizice a unuia sau mai multor polițiști, chiar la intensitatea maximă, nu este suficientă pentru stoparea agresiunii și înlăturarea pericolului creat, se va trece conform principiului gradualității la treapta următoare, respectiv folosirea mijloacelor tehnice din dotare (baston, pulverizator cu gaz iritant lacrimogen etc.). Acestea nu vor fi folosite la potențialul maxim câte vreme folosirea ponderată amplifică forța fizică a polițiștilor și apare o rezultantă capabilă să oprească acțiunile agresive.

5. Principiul riscului minim – atât pentru polițiști, cât și pentru turbulenți – are în vedere alegerea celor mai adecvate mijloace de intervenție care să evite vătămările integrității corporale. Aplicarea forței trebuie să fie astfel concepută și realizată încât să se asigure maximum de protecție al polițiștilor, să nu se expună riscurilor inutile, iar cei vizați să suporte vătămări minime. Toate la un grad care să nu pericliteze reușita acțiunii.

6. Imparțialitatea poliției și protecția egală pentru toate persoanele – La intervenția în forță și folosirea mijloacelor din dotare se va ține cont numai de gradul de violență manifestat de persoana implicată, de vinovăția fiecăruia (se va stabili ulterior) la comiterea faptei ilicite, precum și de mijloacele și metodele folosite. Orice alt criteriu bazat pe apartenența etnică, politică, orientare sexuală, statut social, religie este interzis cu desăvârșire.

7. Respectarea demnității umane – Forța nu se va folosi ca un scop în sine, nu va avea nuanțe de batjocură, umilire, torturare, răzbunare, va fi aplicată exclusiv ca o necesitate și cu un control absolut pentru a fi în măsură, în orice moment, de a sesiza intenția celui vizat de a renunța la comportamentul său agresiv.

Această atitudine de fermitate, autoritate și control în folosirea forței va influența percepția subiectului, care va constata că nu este supus unui abuz din partea polițiștilor, ci suportă o consecință a propriului comportament pe care-l schimbă de îndată, ceea ce determină ca și acțiunea coercitivă să înceteze, legea urmând a fi aplicată și respectată fără a mai fi necesară apelarea la forță. El va înțelege că este vizat comportamentul său de la un moment dat.

8. Principiul confidențialității – Protejarea datelor ce pot avea legătură cu viața personală și pot fi dăunătoare intereselor și reputației acestora.

Secretizarea datelor și informațiilor cu caracter secret ce nu pot fi destinate publicității.

Legislația în vigoare ca suport al intervenției poliției în caz de conflict

A. Cadrul legislativ general

Constituția; Codul Penal; Legea nr. 218/2002; Legea nr. 116/1998; Legea nr. 60/1991; Legea nr. 17/1996.

B. Ordine MI și dispoziții interne

A. 1. Legislația care reglementează intervenția poliției în cazul manifestării violențelor de grup care duc la tulburarea ordinii și liniștii publice.

Constituția, în Titlul II – chiar dacă nu face referire expresă la noțiunea de ordine și liniște publică, nu ar fi aplicabile dacă acest climat de normalitate, de stabilitate socială nu ar fi asigurat.

În cuprinsul actului normativ invocat găsim însă și referiri directe la conceptul de ordine și liniște publică, după cum urmează:

- art. 26 alin. 2
- art. 27 alin. 2 lit. c
- art. 36 (libertatea întrunirilor)
- art. 87 (1)
- art. 130 alin. 1

Restabilirea ordinii și liniștii publice, acțiunile necesare, nu pot fi abordate izolat de cele de menținere a ei, cele două completându-se reciproc.

Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției române

Potrivit dispozițiilor acestei legi, Poliția română este instituția specializată a statului care face parte din Ministerul de Interne și exercită pe teritoriul țării, în condițiile legii, atribuțiile privind apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor, a avutului privat și public, prevenirea și descoperirea infracțiunilor, respectarea ordinii și liniștii publice.

Din conținutul capitolului III – care stabilește atribuțiile Poliției Române – și capitolul V, drepturile și obligațiile polițistului în realizarea atribuțiilor ce-i revin potrivit legii, rezultă competența pentru intervenția în restabilirea ordinii și liniștii publice, respectiv în intervenția în cazul de conflict, prevăzute de art. 31 mai ales de art. 34.

Legea nr. 116/1998 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei române

Art. 21, lit. c și e – Jandarmeria română are următoarele atribuții:

Asigură, cu alte autorități publice abilitate, ordinea cu ocazia întrunirilor și manifestărilor. Îndeplinește împreună cu poliția misiuni pentru menținerea ordinii publice, prevenirea și combaterea infracțiunilor și a altor încălcări ale normelor legale în vigoare.

Legea nr. 60/1991 (republicată) privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice

Art. 4 – Primăriile municipale, orașenești sau comunale și organele locale ale poliției sunt obligate să asigure condițiile necesare în vederea desfășurării normale a adunărilor publice, iar organizatorii au obligația să întreprindă acțiunile ce se impun pentru ca acestea să se desfășoare în conformitate cu prevederile art. 2.

Art. 16 – Comandanții organelor locale de poliție și jandarmeriei sau persoanele desemnate de acestea au obligația de a asigura protecția participanților și de a stabili împreună cu organizatorii măsurile ce trebuie luate pentru desfășurarea adunărilor publice declarate în condiții de deplină ordine.

Observația ce se impune este că actele normative prezentate arată că instituția are atribuții în domeniu, rămânând în sarcina specialiștilor elaborarea procedurilor concrete de îndeplinire a acestora, desigur, în conformitate cu normele legale în vigoare.

Înainte de a trece la actele normative interne, aș dori să precizez legislația care incriminează penal și contravențional faptele ce au drept consecință tulburarea ordinii și liniștii publice:

Codul Penal, Cap. V, Titlul IX – Tot în Codul Penal regăsim o multitudine de infracțiuni care pot genera sau care apar pe fondul manifestărilor violente de grup și duc la tulburarea ordinii și liniștii publice (Titlul II, III, V, VI și IX)

Legea nr. 61/1991 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice.

Art.2 – stabilește contravențiile.

Legea nr. 60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice art. 2.

Art. 25-26 – contravențiile.

Situații generale de folosire a forței sunt multiple, practic nu există sarcină de serviciu care să nu presupună și eventualitatea folosirii forței chiar dacă legea nu prevede în mod expres aceasta de fiecare stat.

Trebuie să fie pregătit să folosească forța când aceasta se impune.

Singurele situații în care nu se poate utiliza forța sunt doar cele prevăzute în mod clar de lege (cercetare abuzivă, tortură).

Având în vedere criteriul scopului imediat urmărit prin utilizarea forței în activitatea curentă, se disting următoarele situații:

- restabilirea ordinii și liniștii publice;
- executarea unor măsuri polițienești;
- protecția persoanelor și a bunurilor;
- reținerea infractorilor;
- acordarea de sprijin persoanelor cu funcții ce implică exercițiul autorității publice;

– autoprotecție.

Situațiile generale de utilizare a forței au fost cristalizate exclusiv din analiza dispozițiilor legale în vigoare care stabilesc atribuțiile și competențele poliției, a drepturilor și obligațiilor polițiștilor în rezolvarea acestora, precum și a practicii unităților de poliție.

Apreciam că polițistul trebuie să-și însușească principiile de bază ale activității în acest domeniu, iar din experiența personală ori a altor colegi să capete capacitatea de a evalua corect și rapid orice situație concretă în care se află la un moment dat și, raportându-se la toate aceste repere, să găsească și să adopte cu ușurință cea mai bună soluție de rezolvare a problemei cu care se confruntă.

Astfel, apreciem că pregătirea polițiștilor în domeniul prevenirii forței trebuie să se axeze pe următoarele coordonate:

- identificarea și însușirea cadrului legislativ intern și internațional care reglementează folosirea forței;
- analiza cazurilor reprezentative de folosire a forței din practica unităților și subunităților de poliție;
- identificarea situațiilor generale ce pot necesita folosirea forței;
- formularea și însușirea principiilor generale ce trebuie să stea la baza folosirii forței;
- conceperea principalelor modalități de intervenție;
- **dezvoltarea capacității de adaptare corectă la situații noi, neprevăzute, a principiilor generale, a experienței acumulate din cazurile cu care s-a confruntat personalul ori din practica organelor de poliție;**
- dezvoltarea condiției fizice, a deprinderilor de autoapărare și mînuirea tehnicii din dotare;

Toate acestea pot fi realizate prin pregătirea juridică de specialitate, în domeniul tacticii polițienești și pregătirea fizică militară.

Ordine, dispoziții

Ordinul MI nr. 837/16.02.1999 completat de Ordinul MI nr. S/1018/1999: Prin aceste ordine se reglementează intervenția poliției în cazul manifestărilor violente de grup, ce duc la tulburarea gravă a ordinii și liniștii publice.

Pentru cele care conduc la tulburarea ordinii și liniștii publice, intervenția nu e reglementată de o metodologie anume, ea se realizează după o procedură consacrată de practica pozitivă a unităților de poliție în conformitate cu prevederile legislației în vigoare și ale unor principale acte normative cu caracter intern, și anume:

- Dispoziția IGP nr. S/101/1995 privind organizarea și desfășurarea activității sectoriștilor;
- Dispoziția nr. 118/2002 privind activitatea polițiștilor în mediul rural;
- Dispoziția IGP nr. 112/2000 privind folosirea forței și a mijloacelor din dotare.

A. Folosirea forței fizice – În vederea îndeplinirii atribuțiilor de serviciu și cu precădere pentru depășirea unor situații critice, polițistul folosește forța fizică.

Polițistul va folosi forța fizică și tehnicile de autoapărare numai în situații în care apreciază că este absolut necesar. Acesta poate utiliza tehnicile de lovire cu brațele și picioarele sau poate aplica procedee ale luptei corp la corp de la cele mai simple prize de fixare și imobilizare, până la secerări și aruncări.

B. Folosirea principalelor mijloace tehnice din dotare

Bastonul de cauciuc poate fi utilizat atunci când celelalte mijloace și procedee nu dau rezultate. El trebuie folosit în limita necesității, aplicarea loviturilor încetând de îndată ce agresorul a renunțat la acțiunea sa și s-a conformat dispozițiilor legale date de polițist.

Pulverizatorul cu substanță iritantă lacrimogenă poate fi folosit pentru împiedicarea și neutralizarea acțiunii persoanelor agresive care tulbură grav ordinea și liniștea publică, atacă polițistul sau alte persoane, acțiuni ce nu au putut fi înlăturate sau anihilate prin utilizarea altor mijloace legale. Folosirea sa este acceptată numai pentru imobilizarea persoanei și se va ține cont în mod obligatoriu de locul în care se desfășoară intervenția și de direcția în care bate vântul.

Cătușele – Încătușarea este o măsură de prevedere și siguranță care se aplică pentru imobilizarea reținuților, arestaților și persoanelor agresive în următoarele cazuri: dacă rezistența opusă nu poate fi înfrântă altfel; dacă există pericol de atac sau evadare; când starea psihică în care se află prezintă pericol pentru integritatea lor sau altor persoane; transferarea prin locuri aglomerate sau prin zone ce ar putea favoriza evadarea.

C. Folosirea armelor albe și de foc

Polițistul poate face uz de armele albe sau de foc din dotare numai în cazuri de absolută necesitate și când folosirea altor mijloace de împiedicare sau constrângere nu este posibilă. Situațiile în care este permisă folosirea unor astfel de arme sunt strict prevăzute în lege.

Folosirea forței reprezintă un ansamblu de factori de control, de la limbajul gesturilor și comunicarea orală, după care urmează controlul fizic neînarmat, folosirea armelor care nu provoacă vătămarea corporală, ultimul fiind folosirea armelor de foc.

Într-un stat democratic, poliția trebuie să folosească acel nivel de forță care îi permite să-și facă datoria, iar aceasta este de dorit să fie cât mai coborât.

Silviu Erușencu

NEGOCIEREA ȘI MEDIEREA ÎN CONFLICT

1. Prezentare generală

În cadrul programului de reformă în justiție, Ministerul Justiției a inițiat în urmă cu câțiva ani un proiect de lege privind introducerea medierii ca metodă de rezolvare a confruntărilor dintre părți aflate în conflict, care a fost precedat de un program ce și-a propus promovarea acestei instituții atât în rândul persoanelor cu pregătire juridică, cât și a justițiabililor. Deși legislația românească nu cuprinde dispoziții generale privind aplicarea medierii ca proces, legea conflictelor de muncă face referire la mediere ca metodă de rezolvare a disputelor.

Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat la 21 ianuarie 1998 Recomandarea nr. 98 privind medierea familială, prin care, pornind de la realitatea că numărul litigiilor este în continuă creștere, inclusiv cele cu elemente de extraneitate, iar medierea familială este în multe state un mijloc eficient de rezolvare a acestora, recomandă statelor membre ale Consiliului Europei să constituie sau, după caz, să dezvolte mecanismele medierii familiale și să se asigure că sunt respectate principiile acestora.

Medierea, ca mod de rezolvare a litigiilor civile, câștigă tot mai mult interes și credibilitate în Europa datorită avantajelor pe care le reprezintă față de judecarea proceselor de către instanțele de judecată sau arbitrale.

În primul rând, medierea poate degreva activitatea instanțelor de judecată, fapt care este de natură a conduce la creșterea calității actului de justiție.

În al doilea rând, pe plan social, rezolvarea conflictelor de către părți, prin negociere, desfășurată în prezența unui mediator, urmărește rezolvarea conflictelor prin consens, având loc astfel restaurarea echilibrului în relațiile interumane.

În plus, medierea asigură păstrarea relațiilor între părți și după terminarea procedurilor în justiție, lucru deosebit de important mai ales atunci când hotărârea se reflectă direct asupra terților, de exemplu, copii în cazul divorțurilor.

Având în vedere toate acestea, polițiile europene se preocupă tot mai mult să introducă medierea ca metodă alternativă sau complementară de intervenție a poliției în situațiile în care stricta aplicare a legii nu asigură în totalitate repararea traumelor produse prin comiterea unei fapte.

Constatându-se că, în marea lor majoritate, faptele grave sunt comise ca urmare a nerezolvării unor dispute generate de cauze civile, domeniu în care poliția nu are competențe, accesul la justiție a devenit limitat datorită situației socio-economice, transformând justițiabili în justițieri, iar după aplicarea legii se constată, în unele cazuri, o escaladare a tensiunilor dintre părți, care pot duce la confruntări violente. De aceea, folosirea medierii în aceste situații, de către poliție, constituie o acțiune preventivă.

Prin demersurile făcute de societatea civilă, în Codul Ocupațional Român este prevăzută profesia de mediator. Aceasta se poate desfășura numai în conformitate cu Standardul profesiei de mediator.

2. Ce este medierea?

Medierea este un proces structurat prin care părțile aflate în conflict sunt ajutate de o parte neutră și imparțială, mediator, să negocieze problema care face obiectul litigiului dintre ele, astfel încât să ajungă la un acord.

Regulile medierii

Mediatorul este imparțial – Conduce procesul de mediere realizând păstrarea echilibrului dintre părți, veghind ca nici o parte să nu fie dezavantajată sau să nu se simtă dezavantajată, să evite orice formă de manipulare, intimidare sau amenințare.

Este foarte important ca mediatorul să nu fie perceput ca fiind în relații preexistente (personale) cu nici una dintre părți.

Mediatorul este neutru – Mediatorul nu poate impune sau sugera o soluție părților și nu trebuie să le incite pentru ca acestea să ajungă la soluția pe care o dorește el. Părțile generează opțiuni, negociază alternativele posibile iar soluția le aparține în întregime. Mediatorul facilitează comunicarea ajutând părțile să-și identifice interesele comune care le-ar determina să găsească o soluție, menține dialogul, atenționează părțile atunci când soluția găsită implică o terță persoană sau este în discordanță cu prevederile legale (nu dă consultații juridice). Mediatorul gestionează procesul de mediere, respectând anumite etape și reguli.

Mediatorul acționează în baza unui cod deontologic – Acesta îl obligă să ajute părțile să găsească soluțiile cele mai echitabile pentru ambele părți.

Durabilitatea acordului final depinde de măsura în care satisface interesele:

- părților într-o mare măsură;
- colaterali într-o măsură acceptabilă;
- indirect în măsura în care pot tolera acordul.

Este cea mai bună **opțiune** generată de părți.

Este o măsură legitimă pentru toți și aceasta se observă și se măsoară prin compararea cu **criterii** obiective.

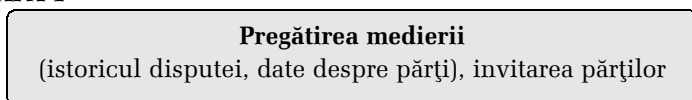
ANGAJAMENTELE vor fi rezonabile și realiste, acceptate de ambele părți și vor specifica cine, unde, când, cum se vor pune în practică.

a. Tentații pentru un mediator:

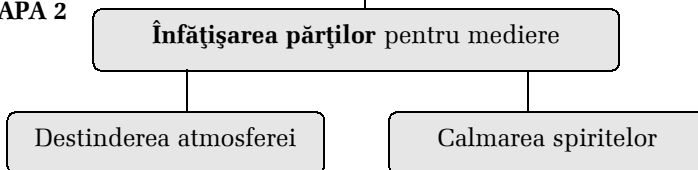
- Știe toate răspunsurile
- Dă sfaturi
- Ia partea unuia sau altuia
- Folosește un limbaj neclar sau indirect
- Se simte neconfortabil în momentele de tăcere
- Vrea să aibă succes prin ajungerea la un acord cu orice preț.

3. Etapele procesului de mediere

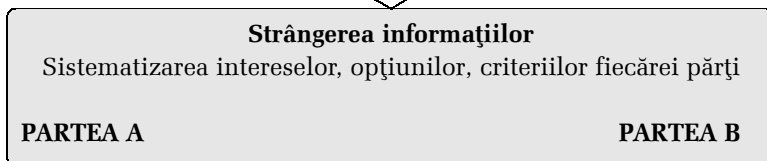
ETAPA 1

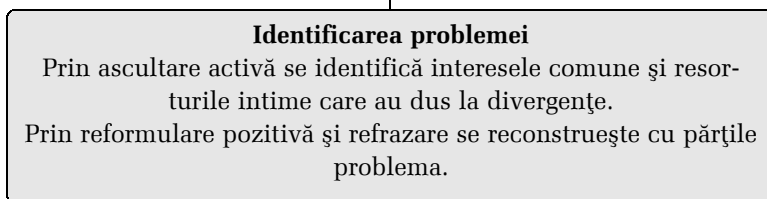
ETAPA 2

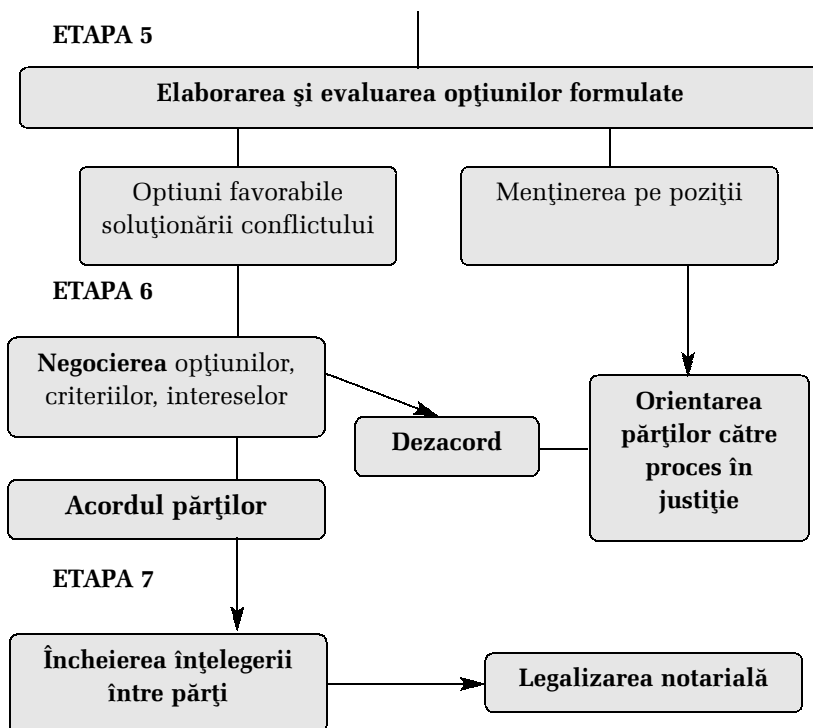

ETAPA 3

ETAPA 4

4. Ce legătură este între mediere și activitatea curentă a polițistului?

Tehnicile folosite în mediere sunt foarte importante în activitatea polițistului. Aceste tehnici de comunicare ajută atât la ascultarea reclamantului, în timpul anchetei suspectilor, respectiv în timpul confruntărilor, cât și a reclamatului.

În activitatea curentă a polițiștilor, atunci când apar dispute între persoane, acestea sunt invitate la sediul poliției, li se pune în vedere urmările legale pe care le poate avea recurgerea la violență. Părțile implicate își iau un angajament scris, își stâng mâna și părăsesc sediul poliției. Prin această activitate, poliția își face datoria, dar nu rezolvă problema. Este suficient să intervină un factor extern sau autocontrolul să dispară prin consumul de alcool, și angajamentul luat este uitat. Acesta situație se datorează în primul rând faptului că decizia nu aparține părților, ea fiind determinată prin coerciție.

După comiterea unei fapte penale, pe lângă prejudiciul creat victimei, apare și întrebarea, „de ce eu?” Folosirea medierii ca metodă complementară în aceste situații, pe lângă faptul că poate răspunde acestei întrebări, asupra autorului realizează legătura dintre fapta sa și toate implicațiile pe care aceasta a avut-o.

5. Ascultarea activă

Cel mai important element al comunicării este ascultarea activă. Există patru căi de ascultare activă:

1. Folosiți-va corpul pentru a spune „Te ascult”

– contact vizual frecvent

– aprobați din cap

– corpul orientat către cel care vorbește

– însoțiți gesturile prin: „Da”, „Înțeleg”, etc

2. Folosiți „răspunsuri ecou”. Se repetă un cuvânt sau o frază rostită de vorbitor. Se concentrează astfel în mod neagresiv atenția vorbitorului asupra lucrurilor neclare. Răspunsurile ecou ajută la direcționarea fluxului informațional fără întreruperi majore.

3. Reformulați cu cuvintele dvs. punctul de vedere al vorbitorului. În mediere reformularea se va face prin eliminarea caracterului negativ, fără a schimba sensul ideii.

– concentrați-vă asupra vorbitorului. „Dvs., considerați că...”

– Includeți fapte și sentimente. Gesturile și tonul vocii vă vor dirija către sentimente.

– Reformularea nu judecă și nu evaluează, doar descrie empatic:

a) „Deci crezi din tot sufletul că...”

b) „Felul în care vezi situația...”

c) „Te-ai simțit nefericit atunci când...”

d) „Te-ai supărat destul de tare cu vecinul atunci când...”

e) „Dacă te înțeleg corect, tu...”

4. Rezumați puncte de vedere ale vorbitorului așa cum le-ați auzit. Punctele cheie ale relației vorbitorului sunt prezentate pentru a vă putea concentra asupra problemelor și subiectelor. După rezumare, convingeți-vă că acesta este corect și complet, consultând vorbitorul.

Tehnici folosite în rezolvarea conflictelor bazate pe interes

A. Tehnici de comunicare

1. Părțile doresc să stabilească relația, comunică, însă insuficient pentru a identifica singure criteriile, interesele și opțiunile.

2. Facilitarea – Este tehnica prin care o parte neutră și imparțială (facilitatorul) ajută părțile să-și identifice singure opțiunile, interesele și criteriile, pentru a dezvolta un plan comun de acțiune satisfăcător pentru fiecare.

3. Relația dintre părți este în criză, tensiunile sunt mari, comunicarea nu există.

Concilierea. O a treia parte (conciliatorul) acționează ca intermediator între părți, promovând o atitudine pozitivă care să le determine să comunice pentru construirea unui acord.

Părțile se situează pe poziții diferite, relația fiind tensionată, manifestându-se virulent una împotriva celeilalte, fapt ce împiedică comunicarea.

Moderarea este tehnica prin care o persoană neutră și imparțială (moderatorul) își propune să ajute părțile să renunțe la poziții și să genereze alternative.

B. Tehnici de rezolvare a litigiilor

1. Părțile doresc să stabilească o relație sau se află într-o relație, comunică datorită opțiunilor comune, dar caută o cale reciproc satisfăcătoare pentru derularea în continuare a relației.

Negocierea este tehnica prin care părțile generează alternative și găsesc singure o soluție care să satisfacă interesele ambelor părți.

2. Relațiile dintre părți sunt tensionate. Fiecare dorește ca relația să continue, dar în anumite condiții, fapt ce-i situează pe poziții diferite.

Medierea este tehnica prin care o parte neutră și imparțială (mediatorul) ajută părțile să părăsească pozițiile și să negocieze identificând singure soluția.

Arbitrajul

Este modul de rezolvare a litigiilor patrimoniale de către „tribunalul arbitrar” (Codul de procedură civilă, art. 340-370). Arbitrul administrează probe, spune care este soluția „echitabilă” pe care o impune părților.

C. Tehnici de transformare a conflictului

Părțile sunt în criză. Nu au destule date despre ce s-a întâmplat. Sesizează pericolul, dar nu știu ce să facă.

Manipularea este tehnica prin care se oferă părților o alternativă valabilă, acceptabilă de ambele părți, care mută părțile într-un conflict preexistent latent care se poate rezolva.

Ce este negocierea?

Principiile negocierii

O rezolvare negociată, fără pierderi de vieți omenești, este soluția cea mai bună pentru o situație de criză cu luare de ostateci. Cu toate acestea, procesul de negociere nu este izolat, ci operează într-un anumit context. Situațiile tactice imaginate de poliție prevăd soluții pentru acțiunea în caz de predare necondiționată sau în urma negocierilor, ori cuprind planuri de acțiune în forță, toate menite să asigure preluarea ostatecilor fără victime. Atenția principală este îndreptată către procesul de negociere, dar nu vor fi omise din calcul și alternativele existente, inclusiv intervenția forțelor speciale.

Unul dintre principalele obiective ale negocierii trebuie să-l constituie câștigarea timpului necesar organizării unei intervenții în forță pentru rezolvarea situației (dacă este necesar). În negocierile purtate pentru eliberarea ostatecilor în condiții de siguranță trebuie să se țină seama și de următorii factori:

- în cazul sechestrării unor ostateci, negocierile contribuie la diminuarea stresului și anxietății, odată cu trecerea timpului;
- viețile ostatecilor devin din ce în ce mai sigure, pe măsură ce trece timpul, datorită „Sindromului Stockholm” sau fenomenului transferării;
- timpul câștigat permite agresorilor evaluarea cu calm a situației în care se află, pentru luarea hotărârilor ce se impun;
- timpul câștigat permite strângerea de informații pentru elaborarea scenariilor posibile;
- ostatecii în sine nu au nici o valoare pentru teroriști (infractori)
- dacă intenția inițială a celui ce ia ostateci este de a-i ucide, este puțin probabil că se poate face ceva pentru a preveni această faptă. În aceste situații există posibilitatea ca incidentele să se încheie înainte ca forțele de ordine să poată interveni;
- de regulă, ostatecii nu sunt luați pentru ca să fie omorați; nu trebuie să fie omisă și o astfel de alternativă;
- este în interesul deținătorului de ostateci să nu se manifeste cu violență. Dacă acesta devine totuși violent, forțele de ordine trebuie să câștige confruntarea;
- cele mai multe negocieri nu sunt așa „delicate” cum s-ar putea crede la prima vedere;
- negociatorul nu este un factor de decizie în managementul situațiilor de criză; el trebuie să acționeze în sprijinul strategiei de negociere, aleasă de către comandantul acțiunii. Va fi un fel de mediator între subiect și comandantul operațiunilor, împiedicând manipularea acestuia din urmă de către primul;
- în discuțiile sale, negociatorul nu va face referiri exprese la captivi, căutând pe cât posibil să le minimalizeze prezența.

Procesul de negociere

Este greșită percepția prin care o negociere, în cazul luării de ostateci, reprezintă un târg în care se schimbă ostateci contra acordării unor concesi.

Negociatorul este un element de contact între infractor sau terorist și autoritățile ce încearcă să mențină sub control situația. Negociatorul inițiază discuții pentru a câștiga timp sau pentru a crea o situație tactică ce-i va permite o manevră ulterioară. Pentru a controla situația, negociatorul recurge la tactici pasive sau active, după caz. Strategia adoptată de negociator, în funcție de situația din teren, poate fi schimbată când este nevoie, pe măsură ce apar modificări în dinamica evenimentelor.

Echipa de negociere analizează eficacitatea strategiilor adoptate și rezultatele obținute în procesul de negociere. Strategia inițială se poate modifica, în urma discuțiilor cu comandantul operațiunilor, căruia îi sunt prezentate și argumentele care stau la baza schimbării de concepții.

Activitatea negociatorului constă în preluarea doleanțelor și ofertelor celui ce deține ostatecii, pe care le prezintă comandantului. Pe de altă parte,

el transmite infractorului deciziile comandantului. Negociatorul nu are putere de decizie decât asupra procesului. În cazul devierii de la procedura normală a negocierii, acesta va informa comandantul cerându-i sprijinul tactic pentru aceasta.

Chiar în situațiile în care este necesară o atitudine dură pentru respingerea pretențiilor infractorilor sau când aceste cereri sunt în mod cert imposibil de onorat, se va evita refuzurile directe. De exemplu, „Nu” se va înlocui cu „Da..., dar...”.

Situații în care negociatorul notează cererea, dar nu va garanta satisfacerea acesteia, fiind considerată ca imposibil de satisfăcut:

- *Alimentarea cu arme și muniții*

- *Schimbul de persoane cu ostateci* deja reținuți. Una din particularitățile procesului de negociere este de a lăsa „impresia” că ostatecii nu au o valoare prea mare.

Unele lucruri sunt negociabile. În acest caz, nu se va oferi nimic fără a se cere ceva în schimb de la deținătorul de ostateci.

Solicitări ce sunt de regulă considerate ca negociabile:

- hrană;

- băutură;

- țigări;

- bani;

- promisiuni privind încadrarea juridică a faptei legată de luarea de ostateci.

Regula procesului de negociere este: „Să fie ținut deținătorul de ostateci permanent sub tensiune, legat de îndeplinirea sau nu a cerințelor formulate”.

Limitele negocierii

Negocierile au reprezentat cea mai de succes și atractivă metodă de rezolvare a unui spectru larg de situații de criză, dar ele nu pot fi privite ca un panaceu pentru confruntările cu risc ridicat. Sunt și situații în care rezolvarea crizei nu se poate face decât pe calea intervenției directe. Decizia de a acționa în forță nu poate fi luată decât în urma analizei situației de comandantul intervenției. În orice caz, negociatorii trebuie să încerce a-l contacta pe infractor, urmând să-l manipuleze pentru a îi distra atenția de la manevrele tactice ale forțelor de ordine. De obicei, se consideră că negocierea nu a fost fructuoasă când s-au înregistrat victime după începerea negocierii. Este foarte important ca în timpul negocierii cei desemnați cu salvarea ostatecilor să fie susținuți moral, pentru a elimina sentimentul vinovăției ce poate să apară ca urmare a producerii de victime și care ar duce la luarea unor decizii pripite.

Câteva tactici generale de negociere care pot fi folosite în cazul luării de ostateci.

Situațiile în care pot fi puși negociatorii în situații de criza sunt atât de diverse, încât nu pot fi stabilite proceduri specifice. Au fost identificate câteva tehnici care, deși au fost elaborate pentru negocieri în alte domenii mai ușor de studiat și cu incidență mare, pot fi adaptate, în funcție de situație și în aceste cazuri:

Tactica lui „Da..., dar...”

Este genul de tactică care ne face mai agreabili pentru partenerul de negociere. Nu costă nimic. Diplomații nu spun niciodată NU. Ca și negociatorii buni din toată lumea, ei au învățat acest lucru de la asiatici. Întors din lungul său drum asiatic, Marco Polo, unul dintre cei mai buni negociatori, scria că a întâlnit adevărate școli în care erau formați solii și purtătorii de cuvânt ai căpeteniilor mongole și tibetane. Aceștia primeau, seara, atâtea vergi la tălpi câți de NU le scăpau peste zi de pe buze. Oamenii urăsc faptul de a fi negați, contestați, contraziși. „NU” este o negație directă și categorică ce taie, rupe și lovește.

Prezintă riscul de a ofensa partenerul și de a bloca discuția. „NU” irită și înverșunează. Este lipsit de delicatețe. Oamenii cu tact îl evită cu multă grijă. Exprimată simplu, clar și fără echivoc, negația „NU” rămâne fără variante de opțiune ulterioară. Nu lasă loc de întors. Rupe negocierea. În schimb, o formulare de genul „Da..., dar...” poate fi folosită cu sensul de negație, păstrând și alte două variante de opțiune.

Ea are trei nuanțe posibile: una care înseamnă „DA”, una care înseamnă „poate” și încă una care înseamnă chiar „NU”. Oricând se poate continua pe varianta dorită.

Secretul lui „da..., dar...” este acela că permite formularea opiniei proprii ca pe o continuare a ceea ce a spus partenerul și nu ca pe o contrazicere directă a opiniei acestuia.

Tactica falsei oferte

Pe scurt, se poate caracteriza ca „un truc de negociere cu... puțin teatru”.

Negocierea prețului este mai întotdeauna un joc cu sumă nulă, în care unul nu poate câștiga fără ca celălalt să piardă. Pe cât posibil, adversarii se manipulează între ei, măcar până la limita loialității și moralității.

Una dintre tacticile oarecum neloiale, întâlnită rar în manuale și des în practică, este aceea în care cumpărătorul face vânzătorului o ofertă de preț atrăgătoare pentru a elimina concurența și a-l motiva în derularea tranzacției. Odată ce a obținut acest lucru, el găsește un motiv pentru a-și modifica oferta inițială. Apoi începe „târguiala” prin care convinge vânzătorul să accepte noua ofertă, de regulă mult mai moderată. Pe cât posibil, vânzătorul este pus în situația să nu prea mai aibă de ales.

Tactica stresării și tracăsării

Într-un cuvânt, slăbește rezistența fizică și psihică a adversarului.

Ca excepție și cât mai rar posibil, atunci când negociem cu un adversar dificil, neprincipial și dezagreabil, dispus să se angajeze inutil în tratative dure și prelungite, se recomandă folosirea unor tertipuri și tactici de stresare și tracăsare. În cadrul acestora se recomandă o contra-aglomerație insistentă și vicioasă.

Pot fi folosite fel de fel de manevre laterale, care, deși nu sunt în mod direct ofensatoare și umilitoare, au rolul de a săcăi și deranja adversarul, punându-l în situația de a grăbi finalul negocierilor.

Adversarul poate fi purtat insistent prin halele de fabricație și depozitele firmei. Poate fi cazat într-o încăpere expusă unor zgomote infernale care să-l împiedice să doarmă. La masa tratativelor poate fi așezat cu ochii în soare sau o altă sursă de lumină iritantă. Poate fi așezat cu spatele la o ușă care scârțâie și pe care cineva o închide și o deschide insistent, ca din întâmplare.

Poate fi așezat pe un fotoliu aparent luxos, dar incomod, care scârțâie, singurul disponibil, din păcate. Va sta țeapăn și va obosi repede.

Poate fi așezat în apropierea unei surse puternice de căldură (se folosesc și surse direcționale de căldură radiantă) sau într-un curent de aer umed și rece.

Poate fi invitat la o masă la care i se oferă, cu multă generozitate, exact ceea ce nu-i place sau nu poate mânca. Se pot oferi băuturi tari peste limita rezistenței sale psihice.

Când relația pe termen lung nu ne interesează și ne propunem folosirea unor astfel de mijloace de presiune, trebuie să facem acest lucru sub masca celei mai desăvârșite nevinovății și amabilități, cerându-ne scuze și prefăcându-ne victime alături de adversar.

Tactica presiunii timpului

Această tactică se bazează pe ideea simplă după care, mai întotdeauna, există un program de negocieri și o agendă de lucru a negociatorilor. Aceste elemente pot fi organizate și manipulate astfel încât problema delicată să rămână la limita expirării timpului alocat procesului de negociere.

În acest scop, se pot folosi orice tertipuri și manevre de tergiversare, ocolire, amânare. Spre sfârșitul negocierilor, de obicei, lucrurile încep să se precipite. Unul dintre partenerii de discuție trebuie să prindă avionul sau trenul, o grevă este pe cale să izbucnească etc.

În atare condiții, ritmul negocierilor trebuie grăbit și adversarul poate comite ușor erori.

Una din manevrele simple, dar eficace pentru întârzierea finalului, este recapitularea și desprinderea de concluzii intermediare.

Alte manevre de tergiversare pot fi bazate pe invocarea lipsei unor documente, pe starea sănătății cuiva, plecarea în concediu, pe nevoia de deplasări urgente etc.

Tactica „feliiei de salam”

Numită și tehnica „pașilor mărunți” sau tactica „salami”, aceasta se bazează pe ideea simplă că este mai ușor a obține salamul feliuță cu feliuță decât tot deodată. Când cerem prea mult, prea repede, adversarul poate fi copleșit pentru moment și are tendința de a se împotrivi. I se pare mult mai ușor să răspundă printr-un refuz. Pentru el devine tot mai dificil să continue jocul, sub stare de presiune. În schimb, prin obținerea de avantaje parțiale repetate, cu un consum mai mare de timp și răbdare, se poate ajunge mai ușor la o victorie totală, în final. Succesele mărunte pot trece neobservate, dar se pot cumula mai multe succese mici și fără răsunet, pentru consolidarea poziției și obținerea marilor realizări. Nu trebuie să ne aflăm în posesia întregului salam ca să ne înfruptăm din el.

Tactica „pas cu pas” este tocmai opusul înțelegerilor făcute „cu banii jos”.

Tactica alternării negociatorilor

Idea de bază este că atunci când partenerul schimbă negociatorul, ești nevoit să iei totul de la capăt.

O primă versiune a acestei tactici face ca șeful echipei de negociere să pară cu adevărat blând și rezonabil, dar cu totul neputincios în fața presiunilor făcute de specialiștii din echipa sa. În mod deliberat și îndelung premeditat și simulat, restul oamenilor de echipă sunt duri, încăpățânați și, aparent, iresponsabili.

Pe parcursul procesului de negociere sunt introduși, pe rând, ingineri, merceologi, juriști, contabili etc., care afișează o poziție dură și intransigentă. În acest fel, ei creează o presiune psihologică față de care partenerul preferă să lucreze doar cu șeful echipei și să accepte propunerile mai rezonabile ale acestuia.

El, chipurile, nu este de acord într-un tot cu coechipierii săi, dar nici nu poate trece prea mult peste ei.

O a doua versiune constă în schimbarea efectivă a negociatorului. Asta înseamnă că, pe parcursul negocierilor, tocmai atunci când te aștepți mai puțin, partea adversă înlocuiește negociatorul. Poate fi o lovitură dură, căreia i se face față cu dificultate, pentru că este mai puțin plăcut să iei totul de la capăt. Noul negociator are posibilitatea să invoce noi argumente, să revoce unele din înțelegerile făcute deja sau chiar să retragă unele din concesiile acordate de predecesorul său. Noul negociator este, de regulă, omul de vârf, care te ia de odihnit când predecesorul său te-a extenuat deja. Totuși, nu trebuie să te pierzi cu firea. Este bine să nu te obosești repetând vechile argumente.

Bibliografie:

Souni, Hassan, *Manipularea în negocieri*, București, Edit. Antet, 1998.

Kennedy, Gavin, *Negocieri*, București, Edit. Nemira, 1998.

Dinu, Mihai, *Comunicarea*, București, Edit. Științifică, 1997.

Soitu, Laurențiu, *Comunicare și acțiune*, Iași, Edit. Institutul European, 1997.

Prutianu, Ștefan, *Comunicare și negociere în afaceri*, Iași, Edit. Polirom, 1997.

Biroul Federal de Investigații, Departamentul de Justiție, SUA, 1997

Conflict Management Group. SUA

Mircea Toma

ZIARISTUL: INCENDIATOR SAU POMPIER?

Cele pe care vi le voi relata mai jos sunt produsul unei experiențe mixte: cea a unui psiholog care a lucrat timp de 15 ani în mediu militar (Centrul de Medicină Aeronautică) și care a devenit ulterior – în urma răvășelii produse de Revoluție – ziarist. Sunt, care va să zică, familiarizat cu atmosfera unei unități militare, știu cum este văzută lumea „civilă” de familia oamenilor în uniformă. Și, viceversa, am și imaginea „uniformei”, așa cum este ea percepută din exterior. Fac aceste precizări pentru că țin ca gândurile pe care le voi exprima în continuare să le primiți ca venind dinspre un ziarist care este familiarizat într-o oarecare măsură cu natura profesiei voastre, iar nu ca păreri ale unui reprezentant al tagmei jurnaliștilor, care nu rareori promovează o imagine distorsionată despre poliție. Știu, de exemplu, că nu toți polițiștii au vile.

1. Stereotip cultural. Am pomenit mai sus de câteva ori de „percepția” unei profesii, de felul în care „este văzută” uniforma. Aceste expresii sunt versiuni ale unui concept folosit de specialiștii în psihologie socială: „stereotipul cultural”. Stereotipul este percepția schematică și generalizată pe care membrii unui grup o au față de cei ai unui alt grup social. Societatea poate fi decupată într-o infinitate de asemenea grupuri, în funcție de o infinitate de criterii. Iar când grupurile se percep între ele, se naște o infinitate de stereotipuri culturale. Dinamoviștii îi percep pe rapidiști „țigani”; femeile sunt considerate, în lumea bărbaților „mai puțin performante intelectual”; oltenii sunt considerați mai „lăudăroși, mincinoși, șmecheri” de către restul românilor etc. Fenomenul nu este caracteristic românilor, ci este o caracteristică general umană: belgienii sunt „fraierii” europenilor; peste ocean, în urmă cu câțiva ani, polonezii apăreau în bancuri ca „Bulă” ai Statele Unite. Asta, în timp ce în România anilor '80 polonezii erau botezați „bișnițarii Europei”. Stereotipul poate fi atribuit unei categorii etnice, așa cum poate fi folosit pentru a caricaturiza o categorie profesională. „Țiganii” sunt „hoți, leneși, murdari” etc., dar și medicii sunt „spăgari”, la fel ca vameșii; polițiștii au evoluat de la condiția de milițian – când folclorul (bancurile) îi descria ca ineficienți intelectual („de câți milițieni e nevoie ca să înșurubezi un bec” este un banc pe care l-am regăsit zilele trecute, pe un site american, despre francezi) – spre cea contemporană, de îmbogățiți ai tranziției (asocierea cu vilele fiind cea mai frecventă).

2. Pentru discuția noastră, stereotipul este interesant atunci când există riscul să alimenteze comportamente discriminatorii. Distanța dintre stereotip și comportamentul discriminatoriu este, cu alte cuvinte, cea de la o atitudine prefabricată la faptă. Cercetările demonstrează că relația dintre aceste două nu este mecanică, liniară. Un experiment realizat în Statele Unite ilustrează excelent această relație. Studiul a fost efectuat într-o epocă (1920) în care, după un val de imigrație masivă a chinezilor în SUA, se dezvoltase un stereotip negativ puternic față de această etnie. Cercetătorul Richard La Pierre, însoțit de un cuplu de chinezi, a traversat Statele Unite, oprindu-se într-un număr de peste 60 de moteluri, hoteluri etc. și peste 180 de restaurante. Cei trei au notat cu meticulozitate felul în care au fost tratați în fiecare loc dintre cele menționate. Într-un singur local au fost refuzați („nu primim chinezi”). Ulterior, La Pierre a expediat chestionare tuturor celor 140 de localuri, întrebind dacă ar servi clienți chinezi. Au răspuns 128 dintre cei chestionați, iar dintre aceștia 92% au spus că n-ar servi chinezi (Merton, 1986). Dacă acest tip de experiment sugerează că relația dintre un stereotip negativ și comportament este extrem de slabă, viața demonstrează că, în conjuncturi speciale, antipatia dintre etnii sau rase poate alimenta comportamente extrem de violente. Istoria abundă de exemple dramatice de acest gen, holocaustul fiind unul dintre cele mai tragice. În România de după 1989, incidentele de la Târgu Mureș – conflictul sângeros din martie 1990 – și, respectiv, violențele declanșate împotriva romilor în câteva sate – Bolintin, Kogălniceanu etc. – susțin aceeași teză. Prin situația aparent contradictorie pe care am descris-o am încercat să semnaliez pericolul pe care îl reprezintă epocile de așa-zisă acalmie a relațiilor interetnice: rasismul, tensiunile interetnice, chiar neexprimate prin comportamente, reprezintă un potențial conflictogen periculos. În acest context, presa joacă un rol important.

3. În ultimii ani, rolul presei în alimentarea tensiunilor interetnice a fost dramatic ilustrat de experiența iugoslavă. Aici, cu ani înainte de a se fi tras primul foc în războiul care a dezintegrat federația, începuse deja tirul în mass-media. Televiziunile din Zagreb și Belgrad – capitalele Croației și Serbiei – au „construit”, prin manipularea informației, imagini denaturate, diabolice, ale sârbilor – la Zagreb și, respectiv ale croaților la Belgrad (nu vom complica discuția cu imaginile albanezilor și a musulmanilor). O analiză „la rece” a celor două televiziuni demonstrează că propaganda folosește cam aceleași scheme, indiferent de care parte te afli: întotdeauna adversarul este asociat cu cele mai negative identități istorice (pentru sârbi, croații devin „ustași”, deși formațiunea paramilitară din cel de-al doilea război mondial, susținătoare a naziștilor, nu mai avea relevanță în anii '90; în replică, croații îi fac pe sârbi „cetniți”, dușmanii de moarte ai „ustașilor” din anii '40). Este asociat cu fapte care revoltă telespectatorul. La emisiunile de știri ale televiziunii sârbe, în relatările despre acte criminale autorii erau croați, și viceversa. Această pregătire psihologică în media a declanșat ura

între cele două etnii cu o intensitate care poate fi azi măsurată în dimensiunile numărului de victime. Un ziarist făcea o comparație cu conflictul care a existat în timpul celui de-al doilea război mondial. Documentele din epocă evocă întâmplări în care populația locală, rurală, a scăpat de la moarte câte un fugar din tabăra adversă (țărani sârbi care ajută un croat ustaș urmărit de cetnicii sârbi). Asemenea întâmplări sunt excluse în timpul războiului din anii '90. Diferența dintre cele două epoci este dezvoltarea mass-media: între timp, în toate locuințele a intrat televizorul. Un instrument care, dacă alimentează ura interetnică, poate otrăvi relațiile dintre vecini de palier până la justificarea crimei.

4. Și acum să trecem Dunărea în România și să privim felul în care mass-media a reflectat relațiile dintre români și maghiari. Și încep prin a evoca urarea de anul nou care a apărut în noaptea dinspre 1989 spre 1990 pe ecranul TVRL (cum se numea, atunci, televiziunea revoluționară): La mulți ani, în trei limbi, inclusiv maghiară. După numai câteva luni, o asemenea „insultă” n-ar mai fi fost posibilă. În martie 1990, la Târgu Mureș a avut loc o ciocnire interetnică – între români și maghiari – stârnită de revendicarea unui liceu de către minoritatea maghiară. În acea perioadă a fost declanșată o campanie naționalistă care a cuprins medii ale ambelor etnii. În escaladarea tensiunii și în declanșarea violențelor, presa a avut un rol direct, mai ales televiziunea publică, prin corespondențele locale. Azi, se știe că evenimentele de atunci au fost efectul unei manipulări masive a ambelor etnii, probabil cu scopul de a legitima revenirea foștilor ofițeri de securitate în viața publică atât sub forma unor structuri informative, cât și ca organizații politice. După stingerea conflictului, presa a mediatizat atitudinile naționaliste ale autorităților: în timp ce un număr de maghiari a fost arestat și condamnat, dl. Cofariu, unul dintre participanții români la aceeași încăierare, grav rănit cu acel prilej, a fost prezentat ca erou.

5. Un alt caz de manipulare naționalistă a opiniei publice a fost cel al crimelor comise de etnici maghiari, în decembrie 1989, victime fiind – conform relatărilor din presa naționalistă – milițieni români. Dintre cele 5 victime, doar numele a 4 au fost prezente în mesajele din media naționalistă. Cel de-al 5-lea fiind maghiar, a fost omis; s-a consolidat astfel ideea unei agresiuni interetnice, antiromânești, când, de fapt, nu etnia, ci uniforma era elementul comun al milițienilor. Iar în decembrie '89 violențele au avut loc în contextul tulburărilor numite revoluție, când simbolurile regimului Ceaușescu – între care miliția – au fost ținta furiei populare. Subiectul a revenit periodic în mass-media, cu prilejul procesului maghiarilor arestați, iar apoi cu cel al repetatelor solicitări de grațiere.

6. După depășirea momentelor de violență, o parte a presei – românești și maghiare – a continuat discursul naționalist șovin la un ton ceva mai

potolit, dar consecvent. Două cotidiene naționale păreau a fi specializate în acest subiect, publicând un număr – conform datelor Agenției de Monitorizare a Presei – dublu de articole despre UDMR, articole care conțineau în mai mult de jumătate din cazuri comentarii negative. Exemplu: un articol care relata o ședință banală a unei filiale locale UDMR era „îmbogățit” cu un titlu de genul „UDMR scuipă din nou venin”.

7. După semnarea tratatului cu Ungaria și, mai apoi, intrarea UDMR la guvernare, discursul naționalist al presei s-a potolit treptat. Azi, din corul naționalist au mai rămas doar câteva voci: câteva publicații aparținând unui partid extremist și câteva gazete locale. Presa cotidiană cu circulație națională este neutră în relatările despre maghiari. Este evident că în problema maghiară, mass-media a urmat discursul politic. Momentul în care politicienii și-au asumat renunțarea la argumentele naționaliste în campaniile electorale a antrenat și presa spre normalizare.

8. Problema romilor este mai puțin angajantă politic: romii nu pun în discuție probleme teritoriale. În schimb, cu istoria lor de câteva sute de ani de marginalizare și discriminare, romii au devenit ținta unor stereotipuri adânc înrădăcinate în percepția românilor. Iar jurnaliștii sunt și ei români, deci purtători de stereotipuri. Și ei au încasat, în copilărie, amenințarea că „dacă nu ești cuminte, te dau la țigani”. Iar când crești într-un mediu care îți inoculează stereotipuri de genul „țigani sunt leneși, hoți murdari etc.” ajungi să crezi despre membrii etniei că sunt genetic marcați de asemenea trăsături. „Gena” cu pricina nu aparține romilor, ci este o „genă” educațională a populației majoritare. Stereotipurile consolidează discriminarea, discriminarea produce romi săraci. Iar sărăcia alimentează delicvența, indiferent de etnie sau rasă. Cercul se închide când delicvența confirmă stereotipul (vedeți că fură!).

9. În presă, imaginea distorsionată a romilor este mult mai consecvent răspândită decât cea a maghiarilor. Monitorizările evidențiază faptul că majoritatea ziarelor și posturilor radio-tv – cu excepția celor publice – exprimă în aproximativ jumătate dintre articole atitudini negative față de romi; expresiile care vehiculează stereotipuri abundă; cele mai multe articole descriu implicarea romilor în activități ilegale sau conflictuale. Promovarea acestei imagini despre romi a contribuit la răspândirea unor incidente grave – incendieri, crime, adevărate pogromuri contra romilor în unele sate ca Bolintin, Kogălniceanu etc. Dincolo de motivele relatate mai sus, ziaristii ajung să promoveze informații conflictuale despre romi pentru că informațiile despre romi implicați în situații conflictuale provin mai ales de la poliție. Interesul pentru acest gen de informații ține de politica ziarului: senzaționalul se vinde bine, iar furtul, crima, violul etc. sunt informații scandaloase. Într-o asemenea conjunctură, „țigani” sunt o marfă excelentă

pentru presă. Acesta este motivul pentru care, deși atât școlile de specialitate, cât și unele organizații neguvernamentale profesionale promovează coduri de conduită cu recomandări specifice pentru combaterea rasismului, a discriminării, efectele sunt reduse.

10. Cu toate acestea, în ultimii 2-3 ani se poate remarca o preocupare a presei pentru atenuarea rasismului, semn că aceste preocupări nu rămân fără ecouri. Mai trebuie să fie menționat faptul că, recent, au fost emise acte normative care combat discriminarea minorităților. Există, acum, două instituții care vor supraveghea mass-media din acest punct de vedere, instituțiile cu pricina având posibilitatea administrării unor pedepse. Așa că ne așteptăm ca, sub efectul conjugat al programelor organizațiilor profesionale pentru combaterea rasismului și, respectiv, al instituțiilor dedicate de lege acestui subiect, referirile negative, stereotipe, să se reducă. De voie și de nevoie.

11. În concluzie, am să fac o constatare care sper să treacă de stereotipul poliției despre jurnaliști – anume că sunt rău intenționați față de polițiști; că îi reduc, așa cum se întâmplă cu medicii, vameșii și, de ce nu, romii, la stereotipul corupților posesori de vile. Anume, cele două profesii sunt înrudite, în măsura în care și una și cealaltă are atribuțiuni de culegere de informații, de investigare. Și, în particular, de comunicare. Informațiile despre comunitățile de romi, de exemplu, pleacă, deseori, de la poliție. În această perspectivă, cele două comunități profesionale ar trebui să împărtășească aceleași principii atunci când se creează conflicte în mijlocul populației minoritare. Concret, și ziaristii și polițiștii ar trebui să facă referire la conflicte între cetățeni români, iar nu între etnici români și etnici maghiari ori unguri. Iar în strategia de comunicare, ambele profesii trebuie să pornească de la ideea că este periculos să alimentezi conflictul, în loc să-l atenuezi*.

* Vezi în cadrul acestui volum capitolul de ilustrații: „Ghid de bune practici privind relatarea despre minorități în presa românească”.

Sorin Ghinea

MECANISMELE INTERNAȚIONALE DE GARANTARE A DREPTURILOR OMULUI

1. Considerații generale privind mecanismele internaționale de garantare a drepturilor omului

Stabilirea naturii juridice a mecanismelor internaționale de promovare și garantare a drepturilor omului reprezintă o problemă deosebit de interesantă din punct de vedere științific, dar în același timp are și un grad de dificultate, având în vedere numărul mare de organe și organisme care sunt create și au preocupări în domeniu, respectiv al competențelor pe care acestea le au și a procedurilor pe care le utilizează pentru realizarea obiectivelor urmărite.

În literatura de specialitate această problemă a fost abordată în mod diferit, fie cu referire la organele însărcinate cu promovarea și garantarea drepturilor omului, fie cu procedurile care le sunt specifice în vederea exercitării funcțiilor acestora.

De altfel, sunt întâlnite frecvent anumite diferențe în ceea ce privește modul de înțelegere a noțiunii de natură juridică, fapt pentru care se fac referiri la instituții și categorii diferite ale științei juridice.

Așa cum arată unii autori, a determina natura juridică a unui fenomen înseamnă încadrarea în una din categoriile fundamentale ale științelor juridice, care să fie în măsură să exprime esența fenomenului și să contribuie la cunoașterea lui.

Considerăm că nu se poate face o distincție între măsura juridică a organului sau organismului care se ocupă de problematica drepturilor omului și procedura care îi este caracteristică. Avem în vedere faptul că, de cele mai multe ori, natura juridică a organului este dată de natura procedurii pe care o exercită în vederea atribuțiilor sale.

În literatura de specialitate se face distincția între procedurile jurisdicționale și procedurile nejurisdicționale, analizându-se în același timp diversitatea instrumentelor internaționale, prin care ele sunt reglementate, cât și modalitățile concrete prin care organele își desfășoară activitatea.

2. Mecanisme jurisdicționale

2.1. Considerații generale

Dintre mecanismele cunoscute pe plan internațional pentru garantarea drepturilor omului, mecanismele jurisdicționale și-au dovedit în practică cea mai mare eficacitate. Ele au la bază adoptarea unor instrumente juridice prin care se crează organe cu atribuții jurisdicționale, care au competența să examineze plângerile ce le sunt adresate și să pronunțe o hotărâre care să aibă autoritate de lucru judecat.

Acest tip de mecanism este caracteristic sistemelor regionale de protecție a drepturilor omului, existente pe continentul european – în cadrul Consiliului Europei – și pe continentul american – în cadrul Organizației Statelor Americane – instituție prin convenția europeană pentru salvagardarea drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale (1959) și prin Convenția americană privind drepturile omului (1969).

În literatura juridică de specialitate s-a evidențiat precaritatea procedurilor de garantare a drepturilor omului. Se arată că sursa acestei precarități ar fi faptul că nu toate statele sunt de acord cu o conformare pe plan intern la cerințele standardelor internaționale în materia drepturilor omului și astfel, în funcție de concepțiile ideologice dominante sau de alte elemente relevante în ceea ce privește politica pe care o urmează în acest domeniu, invocă destul de des exclusivitatea competenței suverane pentru a împiedica exercitarea controlului internațional.

În ceea ce privește controlul jurisdicțional, se remarcă, de asemenea, în literatura de specialitate raritatea acestui tip de control. Atunci când se face o astfel de constatare, evident, se are în vedere faptul că mecanismele jurisdicționale de garantare a drepturilor omului se întâlnesc numai pe plan regional (european și american), celelalte continente fiind lipsite de acest tip de control.

Este adevărat că o asemenea apreciere are în vedere faptul că atât din punct de vedere al suprafeței geografice, cât și al numărului populației cuprinse în plan regional în care se exercită acest tip de control jurisdicțional, ele reprezintă un procent minoritar, dar nu putem să nu reținem și anumite elemente care să încerce să explice existența acestuia în regiunile respective.

Faptul că pentru prima dată o astfel de procedură jurisdicțională apare pe continentul european, la foarte puțin timp de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului este, în principal, rezultatul faptului că al II-lea război mondial a avut ca teatru de operații în special Europa, iar unul din cele mai grave încălcări ale drepturilor omului și ale libertăților sale fundamentale s-au produs atât în perioada premergătoare, cât și în timpul desfășurării sale pe acest continent.

2.2. Mecanismul european

Mecanismul european de garantare a drepturilor omului are el însuși un caracter complex. În exercitarea atribuțiilor sale, acesta are în vedere activitatea a trei organe care desfășoară activități de colaborare, dar de natură diferită.

Primul organ care intervine în procesul de asigurare a respectării drepturilor omului, așa cum sunt ele prevăzute în Convenția europeană în materie, este Comisia pentru drepturile omului. Aceasta este constituită din câte un reprezentat al tuturor statelor care sunt parte la Convenție și care acționează cu titlu individual. Comisia apare astfel ca un organ independent, quasijudiciar și de conciliere. Aceasta rezultă din faptul că în fața acesteia se derulează o procedură complexă, care cuprinde două faze: examinarea admisibilității cererii adresate de către persoana care se consideră victimă a violării unui drept recunoscut de Convenție și examinarea de fond a cazului. Din aceste considerente, prima fază este considerată ca fiind judiciară, ea exprimându-se printr-o hotărâre definitivă de respingere sau admitere a cererii, iar faza a doua nu este considerată ca judiciară întrucât în cazul admisibilității și nesoluționării amiabile, cererea este înaintată Curții pentru drepturile omului sau Comitetului Miniștrilor din Consiliul Europei care se vor pronunța în cauză.

Comisia apare astfel ca un prim organ cu care trebuie să se întâlnească orice cerere referitoare la o încălcare a drepturilor omului prevăzută în convenție, indiferent dacă aceasta provine de la un stat parte sau de la o persoană fizică.

Comisia utilizează două categorii de proceduri după investigarea cererii: procedura sumară, specifică situației când plângerea nu ridică probleme deosebite, fiind destul de evident faptul că ea trebuie declarată inadmisibilă, și procedura în cazul unor plângeri mai dificile, când este necesară o analiză mai complexă.

În timpul examinării cererii, Comisia poate desfășura și o activitate de soluționare amiabilă, ea oferindu-și bunele oficii, iar în caz de reușită se ajunge la stingerea diferendului.

În caz de nerezolvare pe cale amiabilă, aceasta va redacta un raport destinat Comitetului Miniștrilor, în care va arăta faptele și opinia sa referitoare la faptul dacă a constatat o încălcare a drepturilor petiționarului din partea statului reclamat.

Al doilea organ care intervine în procesul de soluționare a unei plângeri privind încălcarea unor drepturi reglementate de convenție este Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Aceasta este singurul organ jurisdicțional propriu-zis din sistemul existent.

Art. 46 din Convenție stabilește că statele părți trebuie să accepte printr-o declarație competența Curții, aceasta nefiind obligatorie. Aceste declarații se pot face sub formă pură sau simplă, cu condiția reciprocității din partea mai

multor sau anumitor state părți, sau pentru o anumită perioadă de timp. Se întâlnesc în acest sens situații diferite, unele state recunoscând competența Curții pentru perioade mai scurte (3-5 ani), care sunt apoi reînnoite, iar alte state au recunoscut competența Curții pe perioade nedeterminate.

Se recunoaște în literatura de specialitate un drept al Comisiei de a reprezenta persoanele care pretind că li s-au încălcat drepturile.

Comitetul Miniștrilor este al treilea organ al Consiliului Europei care are atribuții și în domeniul garantării drepturilor omului. Acestui organ i se recunosc funcții judiciare, prevăzute de art. 321 și 54 din Convenție.

În altă opinie, Comitetul Miniștrilor este considerat organ politic de decizie. Alți autori analizează intervenția Comitetului ca organ politic, într-o procedură quasi-juduciară, fapt care a fost deseori criticat, încercând să se găsească explicațiile acestuia în situația conjuncturală a Europei în deceniul șase, când adoptarea Convenției Europene a însemnat o revoluție în garantarea juridică a drepturilor omului și când din considerentul că era posibil ca nu toate statele să nu fi recunoscut competența jurisdicțională a curții, s-a conferit asemenea competențe Comitetului Miniștrilor, pentru a se asigura respectarea drepturilor omului pe cale politică.

Considerăm că este un punct de vedere care poate fi acceptat în contextul Europei postbelice, dar în același timp ne raliem opiniei conform căreia sistemul Consiliului Europei, deși este cel mai avansat dintre toate sistemele existente, nu este lipsit de critici.

Avem în vedere îndeosebi perioada de timp foarte mare între momentul sesizării comisiei și data pronunțării hotărârii de către Curte. Este unul din motivele pentru care s-a acționat tot mai mult pentru crearea unui singur organ în locul Comisiei și Curții, care se apreciază că va fi mai eficient, având în vedere și situația existentă în prezent, că numărul statelor membre ale Consiliului Europei a atins cifra de 40, ultimele primite fiind țări fost socialiste, din partea cărora se estimează primirea unui număr apreciabil de plângeri.

Din aceste considerente a fost adoptat Protocolul nr. 11, care a desființat Comisia Europeană și a înființat o Curte unică a drepturilor omului.

2.3. Mecanismul interamerican

Sistemul interamerican de promovare și garantare a drepturilor omului este fondat pe două surse diferite, respectiv pe Carta Organizației Statelor Americane și pe Convenția Americană a Drepturilor Omului.

Mecanismul de natură jurisdicțională este bazat pe Convenția americană a drepturilor omului. Având în vedere similitudinile pe care acest sistem le prezintă cu cel european, nu îl vom analiza decât în ceea ce privește elementele care constituie o diferență față de acesta.

Conform Convenției americane privind drepturile omului, adoptată la San Jose în 1969 și intrată în vigoare în 1978, sunt prevăzute două organe în

cadrul mecanismului de garantare a drepturilor recunoscute de acesta: Comisia interamericană pentru drepturile omului și Curtea interamericană pentru drepturile omului. Sesizăm lipsa din cadrul acestui mecanism a celui de-al treilea organ existent în plan european: Comitetul Miniștrilor.

Comisia interamericană pentru drepturile omului a fost reconfirmată prin adoptarea Convenției, ea fiind înființată în 1959 în cadrul Organizației Statelor Americane. Cu această ocazie i s-a elaborat un nou statut, conform căruia, în executarea funcțiilor sale, ea poate să facă recomandări satelor membre referitoare la modul de punere în aplicare a dispozițiilor Convenției, să pregătească studii și să ceară informații privind modul de respectare a drepturilor omului în statele membre, să primească plângerile și comunicațiile etc.

Convenția americană recunoaște dreptul de plângere individuală, cel interstatal având caracter facultativ și numai dacă ambele state au recunoscut competența Comisiei de a examina plângerile respective. Dreptul de plângere individuală este recunoscut de către stat chiar din momentul ratificării Convenției. Se recunoaște dreptul oricărei persoane sau grup de persoane de a înainta o plângere, spre deosebire de Convenția europeană care recunoaște numai dreptul victimei încălcărilor de a reclama acest lucru.

Competența Comisiei de a elabora rapoarte cu privire la situația drepturilor omului din statele părți reprezintă de asemenea un aspect nou al sistemului interamerican, acestea putând fi înaintate fie printr-o cerere individuală, fie prin solicitarea unui stat al Adunării Generale a O.S.A., la inițiativa Comisiei sau a guvernului statului în cauză.

Spre deosebire de sistemul european, în care numai Comitetul Miniștrilor poate cere Curții avize consultative și numai în probleme legate de interpretarea Convenției și a Protocoalelor, Curtea interamericană are o competență lărgită în acordarea acestor avize, putând interpreta orice tratate privitoare la drepturile omului în statele americane, iar avizul poate fi cerut de orice stat membru al O.S.A., chiar dacă nu este parte la Convenție, ca și orice organ al O.S.A.

3. Mecanisme quasi-jurisdicționale

În categoria mecanismelor quasi-jurisdicționale sunt cuprinse, de asemenea, și unele existente pe plan regional, cum ar fi mecanismul instituit în aplicarea Cartei Sociale Europene adoptată în cadrul Consiliului Europei, care nu prevede organe cu activitate și competență jurisdicțională, mecanismul instituit prin Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor, care deși adoptată în 1986, nu a constituit un organ jurisdicțional de genul celor existente în Europa sau America.

4. Mecanisme nejurisdicționale

4.1. Caracteristici generale

Mecanisme nejurisdicționale de garantare a drepturilor omului se caracterizează prin faptul că nu dispun de forța de constrângere necesară asigurării îndeplinirii lor, atunci când nu sunt transpuse în practică de bună voie.

Aceste mecanisme sunt caracteristice sistemului universal de promovare și garantare a drepturilor, respectiv organelor și organismelor din cadrul Organizației Națiunilor Unite, precum și mecanismul instituit de către Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (devenită O.S.C.E.).

Sistemul O.N.U. cuprinde o diversitate de mecanisme de garantare a drepturilor omului, situație explicabilă prin: diversitatea domeniilor drepturilor care sunt avute în vedere, natura juridică a documentelor prin care au fost instituite astfel de organe și proceduri, momentul diferit în care au fost instituite astfel de organe și proceduri, momentul diferit în care au fost adoptate, interesele statelor în instituirea acestor mecanisme și dorința lor de a aplica reglementările în materie și de a respecta măsurile luate de organele constituite.

Pentru stabilirea naturii juridice a acestor mecanisme – așa cum am precizat mai sus – nu s-au adoptat criterii unitare și nici nu s-au avut în vedere aceleași elemente care să fie analizate în acest sens.

Astfel, atunci când s-au analizat organele care au atribuții în domeniul drepturilor omului în cadrul O.N.U. s-a adoptat criteriul naturii documentelor care stau la baza construirii organului respectiv.

În acest sens, s-a adoptat clasificarea următoare:

- organe ca își au originea în Carta O.N.U.;
- organele create în baza convențiilor adoptate de O.N.U.;
- organe care au fost constituite în baza unor documente politice regionale.

4.2. Organele prevăzute de Carta O.N.U.

În afara instituțiilor create în vederea supravegherii punerii în aplicare a tratatelor privind drepturile omului, există în cadrul O.N.U. diferite organisme și proceduri care derivă direct din Cartă, aceasta fiind fundamentul constituirii lor.

Acestea sunt:

- Comisia pentru drepturile omului;
- Subcomisia de luptă contra măsurilor discriminatorii și protecția minorităților;
- Comisia privind condiția femeii.

Aceste organisme, așa cum arată categoria în care ele au fost încadrate, au ca bază juridică un document deosebit de important: Carta Organizației Națiunilor Unite, care în conformitate cu art. 68 dă Consiliului Economic și

Social mandatul de a institui comisii în probleme economice și sociale și pentru asigurarea programului drepturilor omului.

Putem conchide, prin luarea în considerare a acestei situații, că organismele astfel instituite au o bază juridică solidă, Carta O.N.U. fiind un document a cărui forță juridică nu poate fi contestată.

Din aceste considerente, organismele în cauză au competența de a-și exercita atribuțiile de prezentare de recomandări și rapoarte privind drepturile omului, sau de a aduce în atenția E.C.O.S.O.C. acele probleme pe care le consideră a fi încălcări ale drepturilor omului.

Studiile și recomandările privind drepturile omului pe care acestea le redactează sunt de o importanță deosebită pentru organele cărora le sunt adresate.

4.3. Organe constituite în baza unor convenții

Organele create în baza convențiilor adoptate de O.N.U. în domeniul drepturilor omului trebuie să fie diferențiate de Comitetele create de către Adunarea Generală a O.N.U. în baza art.22 din Cartă, care acționează cu titlul permanent și sunt organe subsidiare ale Adunării Generale.

Acestea din urmă sunt:

- Comitetul de informații cu privire la teritoriile neautonome create în 1946 sub forma unui comitet „ad-hoc” și care a fost instituționalizat în 1962;
- Comitetul însărcinat cu controlul aplicării Declarației privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale (1960);
- Comitetul special contra apartheidului, creat în 1962 de către Adunarea Generală sub denumirea de „Comitetul special însărcinat cu examinarea politicii de apartheid promovată de Republica Sud-Africană”, a suferit în 1970 o lărgire a mandatului său în sensul examinării tuturor consecințelor asupra vieții internaționale a politicii sud-africane, iar în 1974 i-a fost schimbată denumirea în Comitetul special contra apartheidului.

În baza unor convenții O.N.U. în domeniul drepturilor omului, s-au constituit o serie de organe care au atribuții precise în promovarea și garantarea drepturilor omului. Acestea au avut rolul de întărire a sistemului de garantare a drepturilor omului adoptat de către Organizația Națiunilor Unite.

Aceste organe, denumite comitete, sunt următoarele:

- Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale, creat în baza art. 8 din Convenția pentru eliminarea discriminării rasiale (1965);
- Comitetul pentru drepturile omului, constituit în baza Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966);
- Comitetul pentru eliminarea discriminării față de femei, creat în baza art. 17 al Convenției privind eliminarea discriminării față de femei (1979);
- Comitetul contra torturii, creat în 1987, conform art. 17 al Convenției împotriva torturii sau a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane, sau degradante (1984);

– Comitetul pentru drepturile copilului, creat în conformitate cu art. 43 al Convenției privind drepturile omului (1989);

S-au reținut ca trăsături comune pentru aceste comitete, în ceea ce privește organizarea și funcționarea lor, următoarele:

– Membrii acestora sunt aleși de către statele părți ale Convenției, în cursul reuniunilor convocate de către Secretariatul General O.N.U., și nu de către organele Națiunilor Unite;

– Componența acestor comitete este alcătuită din experți, persoane recunoscute cu înalte calități morale și atitudine imparțială, propuși de către fiecare stat parte la Convenție.

Între acestea se diferențiază Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, creat prin rezoluție a E.C.O.S.O.C.

4.4. Organe constituite în baza unor documente politice

În ceea ce privește organele instituite în baza unor documente politice regionale, avem în vedere procesul C.S.C.E. și mecanismul instituit de O.S.C.E. pentru promovarea și garantarea drepturilor omului.

Dacă reuniunile anterioare au avut importanță prin faptul că au reprezentat un semnificativ proces politic de recunoaștere a drepturilor omului, reuniunea de la Moscova din 1991 și cea de la Budapesta din 1994 și-au adus o importantă contribuție și în ceea ce privește dezvoltarea și consolidarea mecanismului dimensiunii umane.

Conform documentelor adoptate cu această ocazie, se instituie procedura utilizării experților desemnați de statele membre ale C.S.C.E. (O.S.C.E.), la cererea statului în cauză sau a celorlalte state, dar cu acordul statului avut în vedere. Dacă nu se ajunge în acest fel la o rezolvare a problemelor de către misiunea astfel constituită, un număr de state membre ale O.S.C.E. pot să trimită un grup de trei raportori ai O.S.C.E. care vor stabili situația de fapt.

Reuniunea Helsinki II, desfășurată în cursul anului 1992, a avut printre altele ca rezultat instituirea Înaltului Comisariat pentru Minoritățile Naționale, care are atribuții în domeniul urmăririi situației minorităților naționale din statele participante la procesul C.S.C.E.

Acest mecanism este, așa cum am arătat, de natură politică, neavând o bază juridică, iar organele care sunt constituite și prin care ar urma să își desfășoare activitatea sunt constituite de curând și nu dispun de forța juridică de care ar avea nevoie pentru îndeplinirea atribuțiilor care le-au fost încredințate.

5. Procedurile privind garantarea drepturilor omului

În ceea ce privește procedurile care sunt caracteristice acestor organe și organisme cu atribuții nejurisdicționale, de asemenea există o varietate de opinii și clasificări ale acestora.

O clasificare se face în funcție de criteriul naturii documentului pe baza căruia se ia la cunoștință o anumită situație legată de garantarea drepturilor omului. Sunt avute în vedere procedurile bazate pe plângeri și cele bazate pe rapoarte.

Procedura controlului bazat pe plângeri se întâlnește în cazul unor violări ale drepturilor omului săvârșite de către un stat, în pofida obligațiilor sale convenționale. Acest tip de procedură este caracteristica Pactului internațional privind drepturile civile și politice.

Procedura controlului bazat pe rapoarte se întâlnește în cadrul a opt instrumente privind drepturile omului:

- Convenția privind eliminarea formelor de discriminare rasială;
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice,
- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale;
- Convenția privind eliminarea și reprimarea crimei de apartheid;
- Convenția privind eliminarea discriminării față de femei;
- Convenția privind eliminarea discriminării în domeniul învățământului
- Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante;
- Convenția privind drepturile copilului.

Aceste proceduri bazate pe rapoarte presupun obligația statelor de a transmite informații privind măsurile legislative, administrative și judiciare luate pentru a aplica dispozițiile prevăzute în convențiile privind drepturile omului. Aceste proceduri sunt de natură să permită o evaluare a rezultatelor care sunt obținute de state în garantarea drepturilor omului.

Se apreciază că după ce aceste rapoarte au fost înaintate organelor competente, ceea ce acestea execută în continuare ar fi un control administrativ sau politic.

Conform unei alte opinii, ar exista mai multe criterii de clasificare a procedurilor caracteristice organelor care se ocupă de problema drepturilor omului.

Există în această concepție proceduri ordinare și proceduri speciale.

Procedurile ordinare ar consta în prezența de rapoarte, iar procedurile speciale pot viza fie o situație particulară de încălcare a drepturilor omului dintr-un teritoriu sau dintr-o țară (exemplu: Africa de Sud, Namibia, Chile, Afganistan), fie anumite practici care afectează un număr mare de persoane din mai multe țări (disparațiile forțate sau involuntare de persoane, execuții inumane, tortura etc.).

Se remarcă, în concluzie, anumite elemente deosebit de importante legate de activitatea organelor care se ocupă de drepturile omului și a procedurilor pe care acestea le aplică. Este vorba de coexistența lor în cadrul O.N.U., a instituțiilor specializate ale acesteia și de faptul că ele se referă, în esență, la aceleași categorii ale omului și chiar asupra acelorași situații de încălcare a acestora sau cu privire la aceleași cazuri.

Este, de aceea, foarte important să se stabilească o delimitare foarte precisă a atribuțiilor fiecăruia și a domeniului de preocupare, pentru a se evita situațiile de suprapunere a activităților și de cercetare dublă sau triplă a acelorași probleme.

De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că aceste mecanisme internaționale nu au scopul și nu pot înlocui mecanismele naționale de promovare și garantare a drepturilor omului, care trebuie să fie cât mai bine organizate și să funcționeze cât mai eficient, acestea fiind de fapt cele mai importante în domeniu.

Gábor Ádám
Maria Ionescu
Ioaneta Vintileanu

ÎNTÂLNIRI ÎN COMUNITĂȚI LOCALE. ANALIZA PRINCIPALELOR TEME DISCUTATE

Deși inițial proiectul viza o dimensiune ce presupunea doar întâlniri și discuții cu cadrele în formare ale Ministerului de Interne, de-a lungul derulării programului s-a impus necesitatea lărgirii actului formativ prin organizarea unor întâlniri în cadrul cărora să intre în dialog și alți parteneri, în primul rând reprezentanții tuturor comunităților etnice, dar și ai diferitelor autorități locale. S-a apreciat oportună o atare inițiativă prin cel puțin două dimensiuni: continuarea eficientă și cu rezultate concrete a programului inițial; posibilitatea de exprimare și a celorlalți factori implicați în subsidiar (reprezentanții tuturor grupurilor etnice, a unor instituții locale, precum primăria, școala, biserica, ocolul silvic etc.), lipsiți inițial de calitatea de parteneri.

În felul acesta s-au organizat de-a lungul timpului o serie de întâlniri cu toți factorii enumerați mai sus, ce au avut ca sediu de obicei localități în care populația de romi este fie preponderentă, fie constituie modele pozitive de integrare socială și comunitară, dezvoltând un parteneriat nu doar declarativ cu poliția, primăria și școala locală, fie a fost implicată în diverse acțiuni antisociale sau conflicte cu populația de altă etnie. Așadar, alegerea acestor localități de întâlnire nu a fost întâmplătoare, urmărindu-se ca la fața locului reprezentanții poliției să ia cunoștință cu realitățile și să poată stimula un dialog fructuos – lipsit de temeri pentru ambele părți și fără prejudecăți –, ceea ce s-a dovedit o reușită, așa cum se va constata și din acțiunile descrise mai jos.

Intervențiile ce vor urma au ca parteneri pe reprezentantul Institutului pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității (ICPC) din cadrul Inspectoratului General al Poliției (IGP), pe cel al Oficiului Național pentru Romi (ONR) din cadrul (fostului) Minister al Informațiilor Publice, Departamentul Relațiilor Interetnice, și pe cel al Centrului de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală.

1. Introducere

Prezentarea partenerului ICPC

Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității este o structură relativ nouă în Poliția Română, care a fost înființată în contextul procesului de reformă structurală și conceptuală și are ca atribuție fundamentală prevenirea criminalității. Institutul elaborează și coordonează strategii și programe naționale în domenii ce vizează atât prevenirea criminalității, cât și pregătirea partenerilor sociali (poliție, comunitate) în procesul armonizării relațiilor sociale. O componentă importantă a activității sale o reprezintă prevenirea și gestionarea conflictelor de grup, armonizarea relațiilor la nivelul comunităților locale.

Prezentarea partenerului ONR

Oficiul Național pentru Romi este un organism specializat în elaborarea și aplicarea politicilor guvernamentale în domeniul protecției minorității romilor, constituit în 2001¹. O altă atribuție specifică ONR-ului este monitorizarea aplicării actelor normative interne referitoare la protecția minorității romilor, în cazul proiectului de față HG 430/2001: „Strategia de îmbunătățire a situației romilor din România”².

Pe lângă *Strategia de îmbunătățire a situației romilor*, guvernul a adoptat – în august 2001 – Ordonanța 137/2001, privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, adoptată un an mai târziu prin Legea 48/2002. Tot în anul 2002, guvernul României a adoptat alte trei documente, în parte având la bază o serie de întâlniri locale: Legea 360/2002, privind statutul polițistului; Legea 218/2002, privind organizarea și funcționarea Poliției Române; Legea 544/2002, privind liberul acces la informațiile de interes public.

Rolul moderatorilor

Rolul moderatorului reprezentant al ICPC

Stagiile de pregătire pentru agenții de poliție, care își desfășoară activitatea în mediul rural, riscă să rămână numai la nivel teoretic dacă nu se includea și cea de-a doua componentă a programului – întâlniri în cadrul comunităților locale între membrii acestora și autorități.

- 1 Oficiul Național pentru Romi s-a format ca structură în cadrul Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale prin Hotărârea 17/1997, departament condus de un ministru delegat pe lângă primul ministru. Din 2001, Oficiul Național pentru Romi funcționează ca structură în cadrul Ministerului Informațiilor Publice, înființat prin Hotărârea 13/2001, și este condus de un subsecretar de stat. Din iulie 2003 a trecut în subordinea Secretariatului General al Guvernului sub denumirea de Oficiul pentru problemele Romilor.
- 2 Strategia de îmbunătățire a situației romilor a fost adoptată prin HG 430/2001. Documentul are o durată de 10 ani și conține un plan de măsuri sectorial pe primii patru ani.

Obiectivele urmărite de moderator:

– Schimbarea percepțiilor reciproce (mentalităților) la nivelul celor două categorii de grupuri sociale – autorități (polițiști, primari) și membrii etniei rome;

– Identificarea „punctelor nevralgice” în această relație;

– Conștientizarea polițiștilor asupra rolului proactiv pe care îl au în comunitate, ca protectori ai acesteia și nu ca stăpâni. Polițistul este plătit din banii publici pentru a apăra cetățenii indiferent de etnie, sex sau apartenență religioasă;

– Activitatea polițistului poate fi evaluată de membrii comunității, iar acesta trebuie să accepte, atunci când este cazul, criticile aduse;

– Necesitatea dezvoltării parteneriatului și dialogului social între autorități și comunitate;

– Implicarea participanților la identificarea unor soluții pentru rezolvarea problemelor ce apar la nivelul comunităților locale.

Rolul moderatorului reprezentant al Oficiului Național pentru Romi

Valoarea proiectului constă în asigurarea unui cadru adecvat pentru derularea acestuia, o evidentă punere în practică a valorilor societății deschise. Acest cadru este asigurat pe de o parte de calitatea facilitatorilor, pe de altă parte de diversitatea participanților la discuții.

Solicitarea romilor, ca participanți activi la întâlnirile organizate în cele 11 localități (Moroeni – Dâmbovița, Corund – Harghita, Cobadin – Constanța, Cojocna – Cluj, Nocrich – Sibiu, Sângeorgiu de Mureș – Mureș, Galați, Segarcea – Dolj, Răcari – Dâmbovița, Jurilovca – Tulcea, Dragalina – Călărași)³, a presupus selectarea unui facilitator aparținând etniei romilor, preocupat de protecția acestei minorități, care să-și desfășoare activitatea în instituția investită de guvernul României să aplice politicile guvernamentale pentru romi.

Prezența la reuniune a facilitatorului aparținând etniei romilor, poziția acestuia – de cele mai multe ori critică față de atitudinile unor autorități sau instituții abilitate să aplice politicile guvernamentale, atitudini interpretate uneori ca părtinitoare – a creat un cadru propice de dezbateri, facilitând exprimarea multor probleme obiective pe marginea temelor puse în discuție: relațiile dintre polițiști și membrii comunităților locale, stadiul îndeplinirii planului general de măsuri a HG 430/2001, propuneri de îmbunătățire a disfuncționalităților identificate în contextul temelor în discuție etc. În cazul reprezentanților instituțiilor descentralizate, prezența la reuniune a unui reprezentant al Oficiului Național pentru Romi a creat cadrul de clarificare a metodologiei de aplicare a HG 430/2001, *Strategia de îmbunătățire a situației romilor*.

3 Fiecare județ era reprezentat de șeful IGP, șefi de post, primari ai localităților cu populație preponderant minoritară (romi, maghiari, lipoveni etc) și reprezentanți ai minorităților (în majoritatea cazurilor romi).

2. Temele abordate la reuniuni

2.1. Termenul „roma” versus termenul „țigan”

Definirea temei

Deși există numeroase exemple de persoane și comunități întregi care refuză să le fie atribuit termenul de „romi”, fiind chiar mândri de etnia lor, definindu-se ca „țigani” – poate mai mult din obișnuință, termenul corect din punct de vedere lingvistic și *politically correct* este cel de „rom”, care se impune la noi uzual încă din perioada interbelică, când apar primele forme coerente de organizare a acestei etnii⁴.

Discuțiile care au fost purtate pe marginea acestui subiect au avut ca scop sensibilizarea lucrătorilor de poliție, dar și a celorlalte autorități, de a utiliza exclusiv termenul de *rom/romi* în aparițiile publice, tocmai pentru a evita vechiul termen de „țigan”, care în ultimele decenii a căpătat un sens mai mult peiorativ.

Opinia moderatorului reprezentând poliția

Utilizarea termenului de „rom” este o problemă deseori controversată, existând opinii diferite în legătură cu folosirea termenului de „țigan” sau „rom”. În opinia moderatorului din partea poliției, ambii termeni sunt corecți și pot fi folosiți fără a se avea reacții din partea masei de romi, mai vehement reacționând liderii acestora față de noțiunea „țigan”. Dar în contextul în care programul a promovat ideea de înțelegere și toleranță, moderatorul nu vede cum ar putea fi lezați românii dacă se folosește termenul de „rom”.

Opinia moderatorului reprezentant al ONR

Utilizarea istorică a termenului „țigan” crează încă dificultăți de exprimare în public, atât a autorităților, cât și a romilor înșiși. În cazul celor din urmă, utilizarea în public a noțiunii de „țigan” este expresia disoluției identitare, a internalizării denumirii din exterior. Lipsa de educație a romilor în domeniul drepturilor omului face insesizabilă diferența dintre denumirea din exterior (țigan) și denumirea lingvistică de „rom” (care în limba romani are semnificația de „om”) în regiunile cu populație roma musulmană, *romii horahane*, care preferă denumirea de țigani pentru a deosebi cultul musulman de cel ortodox.

În cazul autorităților însă, acestea justifică utilizarea termenului de țigan pentru că „așa s-au obișnuit și nu consideră că este un termen peiorativ”, sau

4 Vezi în acest sens volumul editat sub egida Centrului de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, Cluj, CRDE, 2001; Studiul introductiv prezintă și istoriografia referințelor la această etnie (p.9-13).

pentru că au primit în 1992 un Memorandum semnat de Ministerul Afacerilor Externe, în care se sugera utilizarea termenului „țigăni” și nu cel de „rom” pentru a evita similitudinile denumirii românilor.

În acest context, clarificarea termenilor folosiți pentru denumirea populației de romi, cu argumente lingvistice și politice (retragerea Memorandumului, în 2000, de către același minister) a constituit una din principalele teme de discuție, receptată cu mai multă sau mai puțină plăcere.

2.2. Problema raziilor

Definirea temei

Prin intermediul mass media sunt relatate periodic – cu un impact deosebit în cazul reportajelor TV –, razii ale trupelor speciale de poliție în comunitățile compacte ale romilor. Există probabilitatea ca aceste razii să nu fie întotdeauna justificate din punct de vedere profesional, ci mai degrabă dintr-o mentalitate de tip „*Jasă, să-i speriem, mai bine așa, din lună în lună o razie preventivă*”.

Scopul discuției ar fi sensibilizarea comandanților județeni în ceea ce privește reducerea numărului de razii la strictul necesar, justificat de argumente profesionale, precum și modul de organizare a acestora (cu mai mult tact, fără a crea pagube materiale colaterale sau traume sufletești în rândul persoanelor nevinovate din etnia romilor, neimplicate în acțiuni sau activități ilegale).

Opinia moderatorului reprezentând poliția

Raziile și statisticile judiciare suscită, de fiecare dată, discuții atât în rândul participanților (polițiști și romi), dar și al moderatorilor.

Sunt sau nu utile raziile și controalele în comunitățile de romi? Care este frecvența acestora? Răspunsurile se dau în funcție de situația concretă din localitatea respectivă. O componentă a rolului de protector al polițistului este dată de însăși faptul că aceștia au obligația de a lua măsurile legale ce se impun împotriva acelor care pun în pericol pe ceilalți membrii ai comunității. Raziile se organizează în scopul identificării autorilor unor infracțiuni cu pericolozitate socială ridicată (omoruri, tâlhării, violuri), care se ascund în astfel de comunități. Frecvența acestora este dată de situația operativă. Acolo unde nivelul criminalității este ridicat și frecvența raziilor este mai mare, raziile nu se fac în scop preventiv, ci reactiv, pentru a fi prinși cei care se sustrag urmăririi penale.

Sunt localități cu un nivel de criminalitate scăzut, unde raziile au dispărut iar pe polițist îl vezi mai des prin școli, la întâlniri în comunitate etc. Ideal ar fi ca locul raziilor și controalelor să fie luat de acțiuni preventive ale polițistului, de intervenția proactivă a acestuia, înainte de încălcarea legii. Este un proces greoi, dar care a început să se vadă, deocamdată izolat la nivelul unor anumite localități.

În județul Dolj, într-o localitate foarte săracă și cu o grupare etnică romă numeroasă, polițistul și primarul s-au deplasat în județul Sibiu pentru a achiziționa alimente mai ieftine pentru romi, diminuând astfel furturile din gospodării.

Opinia moderatorului reprezentant al ONR

Raziile efectuate cu efective sporite de către trupele speciale ale Poliției, relatate periodic în reportajele TV și prin intermediul presei scrise, au un impact deosebit asupra populației majoritare. De exemplu, „Zi și noapte, mascații fac razii în zonele unde sunt semnalate prezențele urmăritorilor” (Cornel Vilău, în „România Liberă” din 15 noiembrie 2002).

În discuțiile despre acest subiect, reprezentanții Poliției justifică de fiecare dată necesitatea atât a efectuării raziilor, cât și a efectivelor mărite datorită gradului ridicat de criminalitate în cadrul comunităților de romi sau ca o măsură specifică de prevenire, în timp ce reprezentanții romi o consideră ca o măsură abuzivă aplicată cu scopul intimidării lor, sau o măsură care lezează demnitatea și onoarea acestora.

Rolul reprezentantului ONR în acest caz a fost de a sensibiliza Poliția pentru a reduce numărul raziilor și a căuta modalități de organizare a lor în așa fel încât să se diminueze pagubele materiale și morale, organizarea de acțiuni care să reducă imaginea negativă a polițistului în fața minorității rome, a copiilor în special.

În HG 430/2001 a fost introdusă aceeași măsură, însă în alți termeni: identificarea, prevenirea și rezolvarea operativă a stărilor conflictuale susceptibile să genereze violență familială, comunitară sau interetnică.

Răspunsul Poliției s-a observat în raportul Ministerului de Interne și al prefecturilor, din august 2002, în care se menționează semnarea unor protocoale de colaborare a reprezentanților Poliției cu organizațiile neguvernamentale și lideri ai comunităților de romi, în mai mult de jumătate din cele 41 de județe ale României.

În aceste protocoale de colaborare se specifică tipurile de activități specifice Ministerului de Interne: prevenirea și combaterea infracțiunilor și criminalității, prevenirea unor fapte care pot leza integritatea corporală, sănătatea și patrimoniul, aplanarea stărilor conflictuale și intervenția pentru dezamorsarea tensiunilor existente între membrii comunităților de romi, întâlniri periodice între reprezentanții Poliției și reprezentanții comunităților de romi, monitorizarea problemelor majore, constituirea unor echipe mixte de negociatori care să acționeze operativ pentru dezamorsarea unor situații tensionate în comunitățile de romi, patrulări în zonele locuite de romi, pentru prevenirea actelor de tulburare a ordinii publice.

2.3. Atitudinea lucrătorilor de poliție față de romi

Definirea temei

Există exemple în care lucrători de poliție pot fi surprinși având o atitudine discriminatorie, chiar jignitoare în ce privește demnitatea umană, în relația lor cu romii. (De pildă, un agent de poliție a povestit cu ocazia unei întâlniri cum a obligat o femeie, de etnie romă, să se descalțe la post ca să nu-i „murdărească linoleul”. Un alt exemplu frecvent este adresarea nepoliticoasă, la persoana a doua singular).

Există însă exemple și mai grave, din fericire tot mai rare, în care lucrători de poliție practică bătaia în sediul postului, în scopul obținerii declarațiilor de „recunoaștere a faptelor” sau pentru „educarea” romilor.

Scopul discuției este de sensibilizare a comandanților și a agenților de poliție în ceea ce privește manifestarea unui comportament politic, identic vizavi față de toți cetățenii, inclusiv față de persoanele aparținând etniei romilor, chiar dacă acest lucru la început ar fi mai greu de pus în practică. Se urmărește, totodată, de a-i face conștienți pe lucrători de poliție că astfel de practici nu sunt legale și deci posibile, din următoarele motive: 1) sunt în contradicție cu prevederile generale asupra respectării drepturilor omului și legislația; 2) își periclitează propria carieră.

Opinia moderatorului reprezentând poliția

În mod categoric, lucrurile sunt în schimbare – este concluzia pe care pot să o susțin ca vechi specialist, implicit în problema relațiilor sociale dintre membrii comunităților de romi și polițiști.

Imediat după 1990, în poliție s-a considerat a fi bună practica organizării unor întâlniri, la nivel local, între reprezentanți ai etniei rome și polițiști. Întâlnirile s-au dovedit a fi foarte dificile, era etapa acuzațiilor și frustrărilor reciproce, fără posibilități prea mari de realizare a unui dialog – se simțea lipsa de experiență în organizarea unor astfel de întâlniri. Dar perioada respectivă apreciem că a fost foarte importantă, întrucât reprezenta debutul unui larg și greoi proces de schimbare a mentalităților, a percepțiilor reciproce.

Polițiștii începeau să conștientizeze că nu sunt stăpânii absoluți ai comunității și că ei trebuie „să dea seamă” în fața obștii pentru modul în care își fac datoria, că perioada abuzurilor a apus definitiv și că treptat trebuie să se creeze o relație nouă între polițist și membrii comunității.

În același timp, romii începeau să-și conștientizeze drepturile, dar și obligațiile, începeau să recunoască supremația legii și necesitatea adoptării unor reguli de conduită socială.

În ultimii zece ani, relațiile partenariale au suferit modificări. De la interminabilele acuze reciproce s-a ajuns la crearea în multe localități din țară, la nivel local, a unor punți de legătură între polițiști și reprezentanți ai etniei rome. Sigur că lucrurile nu merg perfect peste tot, mai sunt o serie de dis-

funcționalități, dar, cu prilejul deselor întâlniri organizate deja, expresia „la noi nu sunt probleme deosebite” a devenit banală.

Procesul de reformă conceptuală a Poliției Române se resimte deja până la ultima verigă. Polițistul este pregătit pentru o abordare într-o manieră nouă a activităților sale. Se încearcă înlăturarea atitudinii pasive a acestuia de a aștepta încălcarea legii de cineva pentru a lua măsuri. Acum se vorbește de atitudinea proactivă a polițistului în viața comunității al cărui membru este. Desele întâlniri, organizate în multe localități din țară, au oferit prilejul de a fi prezentate o serie de situații care pot fi modele în relația poliție-comunitate (reluăm exemplul de mai sus, cu localitatea Negoii, județul Gorj, unde există o comunitate foarte săracă de romi, iar șeful de post și primarul s-au deplasat în județul Sibiu pentru a procura alimente la un preț mai mic pentru aceștia. În acest fel s-a urmărit prevenirea furturilor din gospodăriile cetățenilor.)

În localitatea Frumușița, jud. Galați, comună „fără probleme deosebite”, este de remarcat faptul că însuși șeful de post și primarul au intermediat obținerea unor locuri de muncă pentru romi, iar vizitele polițistului în casele acestora sunt deja un lucru foarte cunoscut și apreciat de comunitate.

Comuna Sadova, jud. Dolj, localitate cunoscută cu frecvente conflicte violente, mai ales în rândul etniei romilor, poate fi dată ca exemplu de model relațional între șeful de post și comunitatea romă. Atitudinea proactivă a șefului de post a dus la diminuarea substanțială a conflictelor și apariția premiselor de creare a noi relații sociale în comunitate.

De multe ori este ingrat rolul polițistului, ca reprezentant al autorității, obligat de lege să ia măsuri împotriva celor care o încalcă. El trebuie în permanență să mențină echilibrul între neimplicare și exces de zel, pentru a putea fi corect perceput de către cetățenii care uneori sunt pe poziții diferite, autor și victimă.

Opinia moderatorului reprezentant al ONR

În rapoartele efectuate de unele organizații, inclusiv ale romilor, a căror misiune este protecția drepturilor romilor, ca și deplasările acestora și ale membrilor ONR în teren, reprezentanții comunităților de romi au semnalat atitudini discriminatorii ale unor polițiști, adresare nepoliticoasă și chiar orientarea în cadrul unui cerc de suspecti către romi.

Deloc ușor, rolul ONR a fost de a sensibiliza polițiștii în a aplica un tratament egal, nediscriminatoriu, cetățenilor de etnie roma, eliminarea practicilor „tradiționale” în scopul obținerii declarațiilor de „recunoaștere a faptelor” sau de „educare” a romilor.

Aceeași măsură este inclusă în HG 4300/2001, pentru care Ministerul de Interne a întocmit un program de activități, difuzat la toate subunitățile de poliție teritorială în vederea executării. Astfel, au fost desemnați la nivelul fiecărei subunități ofițeri și agenți de poliție care să participe la programul de combatere a tensiunilor existente în comunitățile de romi. Polițiștii care

lucrează cu comunitățile de romi au fost instruiți în legătură cu pregătirea antiinfracțională și antivictimală a romilor, iar lucrătorii posturilor de poliție au fost instruiți asupra prevederilor OG 137/2000, privind prevenirea și combaterea discriminării, rolul polițiștilor în comunitățile de romi și modul de acțiune în cazul persoanelor aparținând unor sisteme culturale diferite.

În puține cazuri polițiștii aplică măsuri postinfracționale, menite să atenueze cauzele care determină cetățenii, inclusiv etnicii romi, la comiterea infracțiunilor calificate ca fiind de subzistență: furturi de hrană (găini, cartofi, fasole, porumb etc.)⁵. Un alt factor care generează conflicte între populațiile majoritare, autorități și romi și care creează contextul aplicării amenzilor costisitoare pentru romi îl constituie neîmproprietărirea romilor cu terenuri, inclusiv acordarea de către primării a terenurilor pentru pășunatul animalelor. În județul Dâmbovița și Călărași polițiștii amendează frecvent familiile tradiționale de romi pentru nesupravegherea cailor și catârilor intrați în culturile de porumb ale majoritarilor. Deși această situație tensionată este discutată la fiecare întâlnire pe plan local, primăriile nu au găsit încă o soluție, preferând situația tensionată și amendarea familiilor de romi.

În unele cazuri, împrejurările comiterii faptelor, abuzurile autorităților, ca și limbajul prejudiciant pentru onoarea și demnitatea romilor nu constituie circumstanțe pentru primul organ de cercetare – polițistul. În județul Dâmbovița, la sfârșitul anului școlar, învățătoarea a comunicat unei fetei aparținând comunității romilor că va lua premiul I. La serbarea de sfârșit de an, acesteia i s-a conferit premiul II, motiv de frustrare pentru copil și părinți, care au dorit o explicație de la cadrul didactic. Învățătoarea a refuzat să dea explicații „unor oameni needucați”, răspuns care a constituit pentru mama și bunica copilului o altă situație degradantă, pentru care și-au exprimat oprobiul. Contextul exprimării „pe măsura răspunsului” a constituit o bună ocazie de a fi amendate pentru tulburarea liniștii publice cu suma de 50 milioane lei. Ulterior, familia de romi din Dâmbovița a anunțat Oficiul Național pentru Romi de acțiune în justiție și contestare a cuantumului amenzi, disproporționată în comparație cu gravitatea faptului.

5 Un polițist din localitatea Frumușița, județul Galați, are zilnic întâlniri la barul din sat cu reprezentanții comunității de romi. Una din problemele abordate de romi a fost excluderea lor de către firmele private de plasare a forței de muncă din echipele de lucrători zilieri, excludere datorată neîncrederii în ei. Polițistul a negociat cu firma privată introducerea ca muncitori zilieri a romilor din localitate, garantând pentru seriozitatea lor la locul de muncă. Același polițist a intervenit în mediarea unor tensiuni dintre membrii unei comunități de romi, care se putea transforma într-un conflict intracomunitar.

2.4. Problema lipsei actelor de identitate și stare civilă a unei părți dintre cetățenii aparținând etniei romilor

Definirea temei

În multe cazuri, romii nu au un interes deosebit pentru a dobândi aceste acte, stare la care contribuie și atitudinea descurajantă a unor funcționari publici. Scopul discuției ar fi sensibilizarea reprezentanților administrației publice locale și a lucrătorilor de poliție, că este și responsabilitatea, și interesul lor ca toți cetățenii să dețină acte de identitate, iar în acest sens pot iniția și ei, în colaborare cu liderii informali ai comunităților de romi, acțiuni pentru dobândirea tardivă a documentelor de identitate.

Opinia moderatorului reprezentând poliția

Este și în interesul poliției ca romii să posede acte de identitate, întrucât acest lucru îi înscrie pe o linie a normalității, asemenea tuturor cetățenilor, dar totodată îi și protejează față de autoritățile polițienești. Sunt împrejurări în care se impune verificarea identității unei persoane, iar dacă aceasta nu posedă nici un act asupra sa, până la lămurirea situației individul intră în „custodia” lucrătorului de poliție, și noi nu am dori să se interpreteze acest lucru ca un abuz sau reținere ilegală. Este o problemă elementară ca oricine să-și poată dovedi, rapid și eficient calitatea prin prezentarea unui act de identitate. Apoi, este chiar în interesul romilor de a deține acte de stare civilă, întrucât anumite ajutoare sociale acordate de stat și gestionate de primării nu pot fi alocate decât pe baza unor documente bine stabilite de către legile în vigoare. Mai mult chiar, nici un angajator care respectă legea nu va putea oferi de lucru unei persoane dacă aceasta nu posedă documente de stare civilă. Sunt acestea doar câteva motivații minimale pentru a se solicita acte de identitate.

Opinia moderatorului reprezentant al ONR

Atitudinea descurajantă a unor funcționari publici, procedurile administrative greoaie, dar mai ales amenziile unor lucrători de poliție, motivate uneori de desfășurarea activităților ilegale (în realitate, activități pentru asigurarea existenței), sunt doar doi factori care au generat lipsa de interes a romilor pentru obținerea actelor de identitate și de stare civilă. Deși reprezentanții Ministerului de Interne și liderii organizațiilor de romi au calificat măsura ca fiind extrem de importantă, introducând-o în HG 430/2001, însă numai în câteva județe, Direcțiile Generale de Evidență Informatizată a Persoanei au *inițiat planuri de obținere a documentelor de identitate* folosind ca metodă de lucru încheierea parteneriatelor cu organizațiile neguvernamentale ale romilor: Romani Criss, Agenția „Împreună”, Rom Star – Bacău, Alianța Romilor – Galați și/sau Primării⁶.

- 6 În raportul Ministerului de Interne din august 2002 se raportează următoarele cifre: până la sfârșitul lunii august 2002 au fost luate în evidență 2.718 persoane fără acte de stare civilă și 19.018 persoane fără acte de identitate. Au fost puse în legalitate 2.512 persoane cu acte de stare civilă și 18.455 persoane cu acte de identitate.

În județul Vrancea, localitatea Slobozia Bradului, Consiliul local a găsit ca soluție, pentru achitarea sumelor destinate obținerii actelor de identitate și stare civilă, fondul bugetului local destinat „ajutoarelor de urgență”.

În localitatea Nușfalău, județul Sălaj⁷, propunerea de obținere a actelor de identitate a aparținut polițistului din localitate, membru în grupul de inițiativă locală alături de Asociația Romilor din Nușfalău. În câteva localități, organizațiile neguvernamentale ale romilor sunt interesate să atragă ca parteneri reprezentanții poliției, cu scopul desfășurării de acțiuni comune⁸.

În județul Bihor, Inspectoratul Județean de Poliție colaborează cu persoane de etnie romă într-un mod original. În baza Legii 195/2001 privind voluntariatul, coroborată cu art. 7 din Legea 26/1994 privind organizarea și funcționarea Poliției Române, în localitățile unde numărul cetățenilor de

- 7 Proiectul s-a aplicat prin cooptarea polițistului Marcel Kis în grupul de inițiativă locală, constituit în vederea aplicării unui program de dezvoltare comunitară denumit „Plan de acțiune pentru dezvoltare locală și comunități de romi” aplicat în România de Agenția „Împreună” și Spolu Internațional Foundation – Olanda. Soluții privind actele de identitate au fost prezentate de către Marcel Kis în martie 2000, cu ocazia organizării unei reuniuni locale, prilejuită de monitorizarea proiectului.

Metoda de lucru:

– Asociația Romii din Brazilia a întocmit un tabel cu persoanele din cartierul Brazilia care nu dețin acte de identitate și stare civilă.

– Pentru eliberarea cărților de identitate, Poliția Nușfalău a solicitat sprijinul Inspectoratului Județean de Poliție Zalău, care s-a deplasat în comunitatea romilor din cartierul Brazilia cu aparatura necesară (aparat foto).

– Eliberarea certificatelor de naștere sau a duplicatelor a fost sarcina Consiliului local din Nușfalău, care în baza declarației cetățenilor romi privind locul nașterii a solicitat primăriilor certificarea realității faptelor, urmată de eliberarea certificatelor de naștere sau a duplicatelor.

– Agenția „Împreună” a suportat cheltuielile amenzilor civile și a timbrelor fiscale către Ministerul Finanțelor, Direcția Generală a Finanțelor Publice și a Controlului de Stat a județului Sălaj.

Prin aplicarea proiectului în 2000, pentru 18 persoane, s-a indentificat o măsură eficientă de punere în legalitate a romilor din cartierul Brazilia – Nușfalău. În anul 2001, alte 27 de persoane au fost puse în legalitate.

- 8 Atragerea resurselor financiare în plan local pentru îndeplinirea măsurilor prevăzute în HG 430/2001, în sarcina Ministerului de Interne (Botoșani, Galați):

– Conceperea și implementarea proiectelor pentru combaterea delincvenței juvenile (Botoșani).

– Întocmirea actelor de identitate (460-Gorj, 374-Neamt, 40-Sălaj, Prahova). În județul Alba, ghișeele de evidență a populației au alocat 2 ore speciale/zi pentru cetățenii romi, în vederea întocmirii actelor de identitate.

– Identificarea și aplanarea conflictelor intracomunitare (45 de conflicte în Gorj), conflictelor dintre romi și populația majoritară (9 conflicte în Gorj), aplanarea stărilor conflictuale (263 în Prahova), detensionarea situațiilor tensionate generate de aplicarea Legii 416/2001, privind venitul minim garantat (Mureș).

– Formarea a 51 de tineri romi ca mediatori juridici (Galați), selectarea tinerilor romi și îndrumarea acestora către școlile militare și de poliție (Mehedinti).

– Recrutarea tinerilor care au împlinit vârsta de 20 ani, în vederea încorporării (Gorj).

– Înscrierea tinerilor romi la examenul de admitere al Academiei de Poliție (Giurgiu).

etnie roma este mare, au fost recrutate persoane din această etnie care să activeze ca voluntari alături de polițiștii din localitate. Aceste echipe mixte desfășoară activități de identificare și supraveghere a activităților infracționale în rândul romilor, prinderea persoanelor urmărite etc.

Membrii comunităților de romi privesc cu suspiciune tinerii voluntari, care la rândul lor nu se bucură nici de încrederea comunității, nici nu sunt consultați de partenerii lor polițiști în organizarea acțiunilor specifice.

De exemplu, în anul 2002, la nivelul județului Bihor, echipajele mixte (polițiști-romi) au organizat 368 de acțiuni polițienești și 40 de întâlniri cu liderii etniei romilor, cărora li s-a solicitat „să aibă o mai mare influență în rândul etniei și s-o determine să renunțe la comiterea de infracțiuni sau alte fapte antisociale”.

În județul Buzău, Inspectoratul Județean de Poliție a detensionat relațiile dintre romi și majoritarii care au interzis accesul romilor la discoteca „New generation” SRL, precum și soluționarea cazului în care vânzătorul unui magazin aparținând firmei „Germanos” a refuzat etnicilor romi comercializarea și încheierea contractelor de furnizare a serviciilor de telefonie mobilă ale firmei Cosmorom.

În județul Călărași, Inspectoratul Județean de Poliție este partenerul Direcției Județene pentru Protecția Drepturilor Copilului, într-un proiect de înființare a trei case de tip familial, în care se desfășoară servicii alternative bazate pe conceptul familial.

În județul Gorj, Inspectoratul Județean de Poliție și Inspectoratul Școlar Județean colaborează pentru eliminarea abandonului școlar, precum și pentru promovarea unui program de cooperare culturală internațională în parteneriat cu Spania.

În județul Brăila, Biroul Județean pentru Romi a invitat Inspectoratul Județean de Poliție și Alianța pentru Unitatea Romilor – Filiala Brăila la semnarea unui acord de parteneriat pentru rezolvarea tensiunilor generate de situația locativă din blocurile de la km. 10, șoseaua Brăila-Viziru. S-au efectuat deplasări în scopul întocmirii unui proiect care să răspundă aplanării tensiunilor generate de fluctuația locatarilor, depozitarea, ridicarea și transportul gunoaielor menajere, desfundarea conductelor de canalizare, efectuarea reparațiilor pe traseul instalației de apă și canalizare, alimentarea cu energie electrică, precum și lucrări de reparații la blocurile de la km. 10.

Proiectul de dezvoltare comunitară întocmit conține măsuri, termene și responsabilități pentru parteneri, cu scopul final de îmbunătățire a habitatului și a mediului înconjurător, rezolvarea fluctuației locative prin identificarea și înregistrarea locatarilor într-o carte de imobil, precum și participarea locatarilor la acțiunile enumerate mai sus.

Ca partener în implementarea planului de dezvoltare, propunerea Inspectoratului de Poliție al Județului Brăila a fost de „a se efectua o acțiune urgentă, cu efective mărite, pentru identificarea persoanelor care locuiesc în apartamentele blocurilor de la km. 10”.

În județul Teleorman, Inspectoratul Județean de Poliție și Serviciul de Reintegrare Socială și Supraveghere de pe lângă Tribunalul Teleorman desfășoară un proiect pentru reintegrarea socială a persoanelor care au comis fapte penale și/ori execută pedeapsa muncii în folosul comunității.

În județele Vrancea, Bihor și Bacău, unele „acțiuni parteneriale” ale Inspectoratului Județean de Poliție s-au concretizat prin *informări asupra situației operative privind infracțiunile contravenționale și/sau penale, numărul de participanți de etnie romă care au comis fapte infracționale*.

2.5. Expertul local pentru romi, structură prevăzută în HG 430/2001

Definirea temei

Conform principiului diviziunii sectoriale și al descentralizării în execuție, prevăzute în *Strategia de îmbunătățire a situației romilor*, structura de organizare, coordonare și control prevede angajarea *experților locali pentru romi*, ca reprezentanți ai nivelului de bază în structură, al căror rol este să mobilizeze membrii comunităților de romi în vederea evaluării necesităților lor, urmată de întocmirea planurilor de acțiune locale și județene.

Opinia moderatorului reprezentând poliția

La nivel de comună este și în interesul poliției să existe un asemenea angajat, care ar putea servi la nevoie ca mediator între autorități și comunitatea locală de romi. Se evită astfel o sumă de neînțelegeri, dar există și posibilitatea de explicare comunității de romi a diverselor prevederi legale, pentru a se înlătura astfel suspiciunea existenței unor decizii arbitrare.

Opinia moderatorului reprezentant al ONR

Experții locali pentru romi de la nivelul primăriilor reprezintă principalii mediatori între autoritățile publice locale și comunitățile de romi. Principala responsabilitate a experților locali o constituie identificarea nevoilor romilor și transmiterea acestor informații către Birourile Județene pentru Romi. De asemenea, experții locali au obligația să comunice membrilor comunităților principalele posibilități oferite de *Strategia de îmbunătățire a situației romilor*.

Organizațiile romilor și Birourile Județene pentru Romi au solicitat primăriilor angajarea experților locali pentru romi și au inițiat procedurile de înființare a postului de expert local pentru romi.

În numeroase cazuri, primarii refuză angajarea experților locali pentru romi din rândul acestei etnii, motivând lipsa fondurilor pentru salarii și imposibilitatea lărgirii schemei de personal a primăriei. În alte cazuri, primarii își justifică refuzul prin considerarea titulaturii de „expert” drept o poziție a funcționarului public din legislația actuală. În concluzie, unii dintre acești primari pur și simplu nu doresc să-și „complice existența” prin acți-

vități adiționale, cum ar fi *Strategia de îmbunătățire a situației romilor*, preferând să caute (și vor găsi întotdeauna) felurite pretexte.

Din analiza rapoartelor transmise de prefectii a 30 de județe⁹, în 6 județe primarii au preferat numirea prin cumul de funcții a 130 de funcționari ai primăriilor ca experți locali pentru romi care, pe lângă celelalte sarcini, vor trebui să se ocupe și de problemele romilor. În alte 12 județe, peste 263 de persoane de etnie roma sunt numite/desemnate și activează – ca voluntari – în calitate de experți locali pentru romi. La nivelul a 8 județe este angajat personal din rândul romilor cu Convenții civile, un număr de 29 de persoane, în calitate de experți locali pentru romi.

La reuniunile organizate pe plan local s-a constatat necunoașterea HG 430/2001 de către primari sau, în cazul cunoașterii documentului, neînșușirea lui cu seriozitate și interes. La reuniunea organizată în localitatea Jurilovca, primarul unei localități din județul Vrancea a fost însoțit la reuniune de expertul local pentru romi, numit prin cumul de funcții – directorul casei de cultură din localitate. Pe lângă lipsa de expertiză a acestui director, în problematica complexă a romilor, a motivației de a se implica activ în procesul de dezvoltare a romilor, în care ei înșiși să aibă un rol activ, participativ, s-a constatat o puternică rezistență față de ideea angajării romilor ca experți pentru romi.

Desigur, în asemenea situații este de dorit găsirea unei soluții care să motiveze atât romii, cât și autoritățile locale. De cele mai multe ori interesul pentru fonduri, mai ales nerambursabile, destinate romilor, trezește interesul autorităților locale. O problemă nerezolvată care există – și va mai exista încă – este lipsa circuitului informațiilor și pregătirea diverșilor actori sociali în managementul resurselor umane și financiare.

2.6. Problema amendării romilor (de către reprezentanții administrației publice locale și de lucrătorii din poliție) pe motiv de activități ilegale, dar care sunt necesare asigurării existenței

Definirea temei

Există multe cazuri în care legea se aplică cu o strictețe „inumană”, dându-se amenzi stricte pentru activități în fond ilegale, dar care sunt necesare pentru asigurarea existenței romilor, a celor care o practică (strânsul fructelor și plantelor de pădure, adunatul lemnului etc.).

Scopul discuției ar fi sensibilizarea reprezentanților administrației publice locale și a lucrătorilor de poliție – eventual dând exemple și de alți funcționari cu sarcina de a depista ilegalități – în ceea ce privește găsirea unor soluții legale care să permită asemenea activități, și aplicarea unor amenzi numai în cazuri extreme.

9 Raportul are la baza informațiile transmise în august 2002 de către prefecti, privind stadiul îndeplinirii măsurilor prevazute în Planul general de măsuri, reglementat prin H.G 430/2001, *Strategia de îmbunătățire a situației romilor*. Din cele 41 de județe, au fost transmise doar 30 de rapoarte.

Opinia moderatorului reprezentant al ONR

Conform unor statistici publice pe internet, aparținând Inspectoratelor Județene de Poliție (IJP), aceste instituții au aplicat cele mai multe amenzi până la finalul lunii octombrie 2002. Conform legii, contravenientul poate să plătească jumătate din cuantumul amenzii în 48 de ore, ceea ce aparent mărește posibilitatea achitării acestora, creșterea bugetului local și diminuarea riscului de transformare a amenzii în zile de închisoare.

Situația este asemănătoare și în cazul Direcțiilor Silvice, care au aplicat de asemenea multe amenzi, deosebirea constând în numărul mare de contestații în instanță a amenzilor și implicit o posibilitate scăzută de creștere a bugetului local prin plata amenzilor și un risc crescut de transformare a amenzilor în zile de închisoare.

Spre deosebire de politicile publice de la care romii istoric sunt excepțai, în cele două categorii de cetățeni amendați aceștia sunt incluși, și chiar în număr mare.

În Piața Universității din București, un student american al Universității din Oxford a fost martor când un polițist a amendat un cetățean de etnie romă deoarece nu avea cartea de identitate asupra sa în momentul controlului. În urma vizitei sale în România, studentul american își exprima într-o publicație din țară sa uimirea față de selecția organului de poliție a cetățeanului de etnie romă din numărul mare de traficanți ai metroului bucureștean și se întreba dacă nu cumva prejudecățile polițiștilor constituie pentru cetățenii de etnie romă o circumstanță agravantă în toate „procesele” în care aceștia sunt părți.

Deși sunt puține cazuri de reclamații și contestații din partea romilor înșiși, reprezentanții instituțiilor au, în general, o atitudine fățiș dezaprobată față de cetățenii romi care „îndrăznesc” să li se adreseze. Maniera disprețuitoare și arogantă cu care sunt tratați reclamanții și contestatarii este frecvent întâlnită la mulți funcționari publici.

În timpul reuniunii din localitatea Cojocna, jud. Cluj, romii prezenți mi-au povestit în pauză cum au fost amendați de către polițiști pentru că au avut curajul de a-și cere drepturile de la primărie. Nemulțumiți de faptul că nu-și primeau de două luni drepturile prevăzute în Legea venitului minim garantat, romii s-au hotărât să-și exprime nemulțumirea prin organizarea unei acțiuni spontane în fața primăriei. Foarte supărat, primarul a cerut protecție din partea organelor de poliție, care, sosite la față locului, au amendat majoritatea romilor prezenți pentru tulburarea liniștii publice.

În județul Sălaj există o întreagă rețea de colectare și vindere a ciupercilor. Firmele internaționale prezente în zonă au făcut din această activitate o afacere prosperă. Au angajat însă intermediari români care, la rândul lor, fac o afacere din starea de sărăcie a romilor, în sensul organizării punctelor de colectare, în cea mai mare parte a cazurilor în incinta caselor pădurarilor.

Conștienți de faptul că prețul primit pe 1 kg de ciuperci este de trei ori mai mic, romii preferă să vândă ciupercile la un alt centru de colectare, pentru un

preț mai bun. Dacă aparent gestul îndreptățit al romilor poate crea imaginea concurenței, în practică este momentul amenziilor. Supărat pentru faptul că-și pierde afacerea, pădurarul interzice romilor intrarea pe proprietatea statului, iar în cazul în care se găsește cineva care să-i spună pădurarului că această activitate de strângere a ciupercilor nu provoacă stricăciuni, replica pădurarului va fi aceea că romii, pe lângă ciuperci, pleacă din pădure și cu un lemn.

Deși există perioade când pădurea trebuie curățată de uscături, o bună ocazie pentru cei care participă la această activitate de a-și aduce acasă lemnele uscate, romii nu sunt încurajați să participe la această acțiune, în timp ce costul bonurilor de lemne pentru încălzit, în cazul în care mai ajung și pentru familiile de romi, constituie pentru o mare parte a familiilor o imposibilitate de plată. Din acest cerc vicios se nasc conflictele, se îndeplinește planul amenziilor și, în majoritatea cazurilor, amenzile se transformă în zile de închisoare. Se mai justifică în acest caz rolul politicilor sociale de reinserție a foștilor deținuți, când anual exista riscul revenirii în penitenciar a romilor și chiar pentru aceleași fapte?

Într-o localitate sălăjană, șapte femei au fost amendate de polițistul din localitate pentru furt. În fapt, femeile au avut acordul proprietarului de a strânge ce a mai rămas în urma campaniei de recoltare a cartofilor. Polițistul a considerat că „le-a prins în fapt”, fără a ține cont de explicațiile femeilor. Femeile i-au cerut polițistului să le confrunte cu proprietarul, confruntare în timpul căreia, din dorința de a nu-i strica planurile polițistului, proprietarul nu și-a mai amintit dacă și-a dat sau nu acordul. A fost un bun motiv de sancționare a celor șapte femei, iar pentru una din ele, mamă a patru copii minori, prin transformarea amenzii în zile de închisoare a fost luată de lângă copilul de șase luni și transportată direct la Penitenciarul din Oradea de către același polițist.

Nu excludem că există și persoane care încalcă legea, însă fapte ca cele descrise mai sus sunt frecvent întâlnite, monitorizate și raportate. Dacă polițiștii au fost educați să aplice legea tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, sex, avere etc., atunci asta ar trebui să facă, iar instanțele să soluționeze aceste cazuri conform legii. Avem însă serioase rezerve față de justa aplicare a legii, în cazul nostru a amenziilor, pentru faptele comise de romi, atâta timp cât aceștia sunt împinși de societate la comiterea unor acte reprobabile.

2.7. Problema comunicării între Poliție, administrația publică locală și comunitățile locale – BJR¹⁰

Definirea temei

În multe cazuri nu există o comunicare permanentă. Primarul pretinde că există o comunicare, dar acesta constă în a spune „romilor să lucreze” – este o comunicare unilaterală (comunicarea posibilităților).

10 Biroul județean pentru romi.

În aceste locuri, scopul discuției este de a determina administrația publică locală și Poliția să organizeze întâlniri periodice cu comunitățile de romi, să poarte un dialog cu liderii informali ai romilor, nu numai pentru a obține informații.

Opinia moderatorului reprezentant al ONR

Într-un „proiect de colaborare” semnat într-un județ din țară (raportul ONR arată că în toate județele există asemenea protocoale de colaborare între BJR și Poliție), denumit **Romii în comunitate**, am fost surprinsă să citesc că obiectivul proiectului îl reprezintă *„constituirea unei punți între poliție și minoritățile etnice printr-o comunicare deschisă și eficientă (...) promovarea unor relații parteneriale între și în cadrul grupurilor existente în societate”*.

Același proiect menționează printre domeniile de activitate *comunicarea*, mai precis :

- învățarea și promovarea unei mai bune comunicări între poliție, asociații civice și etnia romilor;
- cultivarea încrederii și intercomunicării în relațiile dintre polițiști și grupurile sociale diferite;
- remedierea blocajelor de comunicare intercomunitară.

Dat fiind faptul că resursele umane utilizate în aplicarea proiectului sunt membrii BJR-urilor, consilieri etc, putem să ne imaginăm că HG 430/2001 este cunoscută la toate nivelele și folosită în modul de lucru atât de polițiști, cât și de B.J.R.-uri, primari, consilieri etc.

Din punctul meu de vedere, conținutul proiectului este programat pentru a pune bazele încrederii de ambele părți, optimist, cu atât mai mult cu cât el urmărește prevederile „Cartei de la Rotterdam”, ale Convenției contra torturii, ratificată de România în 1990, inclusiv prevederile HG 430/2001 etc.

Acest exemplu de document, foarte bine construit și argumentat, conceput de o instituție fără consultarea reprezentanților romi, inclusiv la conceperea lui, este un exemplu tipic de document de „sertar”, scos atunci când nevoia o impune. În realitate, problema comunicării între diferitele categorii de persoane, autoritățile publice și administrațiile locale, rămâne un deziderat al reformei în România.

Există comunități de romi în care primarul nu a fost niciodată, sau a vizitat o comunitate în care trăiesc romii pentru prima oară doar când a însoțit un grup caritabil, de cele mai multe ori olandez.

Un polițist din Harghita spunea că în localitatea unde lucrează nu sunt conflicte între romi, majoritari și/sau polițiști pentru că sediul Poliției este în apropierea comunității romilor. Este interesantă această conexiune între clădire și romi, în cazul în care frica de clădire a determinat părțile să aibă bunele relații de care spunea vorbitorul. Exista chiar un precedent. După conflictul interetnic de la Hădăreni, o măsură finalizată de guvernul României a fost construcția clădirii Poliției, în timp ce oamenii cărora li s-au dat foc la case, obosiți de lungul parcurs al proceselor pentru recuperarea prejudiciilor și neîncrederea într-o soluție echitabilă, au cerut azil politic și s-au stabilit în stăinătate.

Un exemplu bun de implicare conform proiectului mai sus menționat mi s-a părut în județul Bihor, unde polițistul a învățat limba romani de la membrii comunității romilor, pentru a putea comunica cu ei. Același polițist vorbea despre inițiative în domeniul dezvoltării proiectelor aducătoare de venituri pentru membrii comunității romilor, participarea acestuia la evenimentele din viața comunității romilor (nunți, botezuri, cumetrii).

Mai în glumă, mai în serios câteodată, îi irităm pe polițiști cu întrebări imposibile, chestionându-i dacă au avut iubite femei rome. Întrebarea avea rolul pe de o parte de a detensiona planul discuțiilor în acel moment, pe de altă parte voiam să verific frecvența unei metode folosite de un polițist din Budila, județul Brașov, care și-a ales ca iubită o femeie din această mare comunitate, pentru a afla și comunica superiorilor faptele comise de etnicii romi.

Nu demult, în satul Budacu, comuna Cetate, jud. Bistrița-Năsăud, polițiștii au însoțit pădurarii în identificarea persoanelor care „distrug pădurile bistrățene”, identificare soldată inclusiv cu agresiuni verbale și fizice de ambele părți. Speriate de amploarea conflictului, femeile nu au mai avut cui să ceară sprijin în calmarea situației (polițiștii erau actori în conflict), motiv pentru care au anunțat Oficiul Național pentru Romi, cerând o intervenție rapidă. La rândul său, ONR a cerut sprijin secretarului tehnic al Comisiei Ministeriale pentru Romi, formată în cadrul Ministerului de Interne, care s-a adresat mai departe șefilor ierarhici. A fost nevoie așadar de o intervenție de sus în jos pentru aplanarea conflictului și nu de o intervenție a organelor de stat însărcinate cu paza și ordinea publică.

Exemplul este poate unul minor în contextul intervențiilor, însă el scoate în relief pe de o parte un model de comunicare eficientă datorată oamenilor și încrederii între oamenii motivați, pe de altă parte exemplul constituie un model de ineficientă comunicare și neadecvată gestionare a conflictelor în comunitățile de romi de către polițiștii bistrățeni, participanți la reuniunile locale.

3. Modul de reprezentare în contextul reuniunilor

Opinia reprezentantului ONR

Fără îndoială, pentru o mare parte a romilor, prezența la o reuniune în care erau invitați să vorbească deschis despre modul de colaborare cu polițiștii, a constituit – cel puțin la început – o nouă intimidare. Foarte probabil că au mai existat reuniuni formale sau informale cu reprezentanții Poliției, însă părțile încercau să stea la masa de dialog de fiecare parte a mesei. În ambele cazuri, acceptul romilor de a fi prezenți la astfel de reuniuni, ca răspuns la inițiativele polițiștilor, constituie un consimțământ pasiv.

Un polițist mai îndrăzneț l-a întrebat sub formă de glumă pe „colegul rom” dacă visase cu o seară înainte că va sta la masă cu atâți polițiști. Cu aceeași ironie, „colegul” rom i-a spus că aceasta este singura masă la care stă

cu polițiștii, pe care nu a plătit-o el. Cu alte cuvinte, atât romii, cât și polițiștii au câte ceva de spus vizavi de modul de percepție a celuilalt.

Cu câteva zile înaintea organizării reuniunii, într-o localitate din județul Argeș, un cetățean rom mănca la restaurantul din localitate. A venit polițistul și l-a dat afară din restaurant, „pentru că nimeni nu face educație, decât poliția”. Timorați de eveniment, pentru reuniunea locală romii căldărari au solicitat prezența unui lider recunoscut de la București.

Abia spre sfârșitul reuniunii, când s-au simțit în siguranță, bulibașa și-a pus mâinile în șold și a început să facă o listă a problemelor întâmpinate, urmată de un model de rezolvare. În toate cazurile, romii căldărari invocau lipsa de colaborare cu autoritățile locale și implicit pierderea încrederii în acestea, lipsa de perspective pentru vinderea produselor tradiționale pe piețele românești, lipsa de motivație a cadrelor didactice pentru copiii școlari, lipsa de terenuri pentru construcția de case și pășunatul cailor, tensiunile generate de aplicarea Legii venitului minim garantat etc. După reuniunea din Argeș, ziarul „România Liberă” a publicat un articol despre romii căldărari din Mătăsari, într-o altă notă decât cea obișnuită¹¹.

În majoritatea cazurilor, reprezentanții autorităților locale nu au nici o problemă în exprimarea propriilor puncte de vedere referitoare la etnia romilor, chiar dacă aceștia sunt pentru câteva ore „membrii delegației”. În afara inventarierii problemelor de ordin social care îi afectează pe romi și pentru care „ar trebui să li se dea” sau pentru care „romii bogați ar trebui să-i ajute pe romii săraci”, problemele romilor se datorează și lipsei de educație și cultură civică, „nu le place să muncească”, „nu au autoritate”, iar în timpul campaniilor electorale sunt „curtați” de partidele politice (afirmația unui primar din județul Galați).

Pe lângă aceste reprezentări, care demonstrează de fapt lipsa de implicare a autorităților în rezolvarea problematicii romilor, un nou discurs al acestora a apărut odată cu adoptarea de către guvern a Legii 416/2002, privind venitul minim garantat.

11 Se spune că Dumnezeu, după ce a făcut lumea și a umplut-o cu popoare, le-a chemat pe acestea pentru a le dăruia câte ceva. Neamțului, de pildă, i-a dat măiestria, francezului dragostea mare din partea femeiască, italianului vinul, românului o țară bogată – și așa mai departe. La sfârșit a ajuns în fața lui Dumnezeu și țiganul. „Da' unde ai fost, mă țigane, până acum?” „Iaca, pe drumuri, Doamne!”. Dumnezeu a ridicat din umeri și i-a spus țiganului: „Păi ce să-ți mai dau, că nu mai am nimic?! Păstrează-ți tu drumurile și căruța, iar dacă ai nevoie de câte ceva, mai fură de pe la ceilalți!” Astfel că, mă asigură cei cu care vorbesc, țiganii au dezlegare să nu respecte cea de-a șaptea poruncă a Domnului. În rest, ei au mândria lor, spun că sunt cel mai vechi popor de pe pământ, chiar dacă sunt poporul unui Dumnezeu mai mic. Romii de la Mătăsari nu „ciordesc”, ci muncesc cinstit făcând cazane de țuică și tuciuri de fontă, cu care colindă apoi prin tot județul, unde mărfurile lor se află la mare căutare. Tocmai de aceea sunt și nemulțumiți – că de fiecare dată când „rumânii” își fură găinile între ei, este arestat la întâmplare un țigan și că deși sunt oameni religioși, botezați de preot, de obicei sunt înmormântați la margine de cimitir, cam pe sub garduri.

Un reprezentant al guvernului în teritoriu, prezent la deschiderea uneia dintre reuniuni, a afirmat că schimbarea trebuie să vină și din partea romilor, care ar trebui să aibă ca model exemplul minorității maghiare, pentru „a nu mai trebui să mai stea cu mâna întinsă spre autorități”.

Aparent soluția a fost criticată de către reprezentantul ONR, ca nefiind corectă „din punct de vedere politic”, ea întărind seria de stereotipuri față de romi generate de schimbările propuse de un guvern social-democrat în vederea îndeplinirii *aquis-ului comunitar*. Cuvintele reprezentantului guvernului în teritoriu demonstrează pe de o parte gândirea acestuia, pe de altă parte demonstrează forța ei manipulantă, arme care provoacă reacții negative.

Este foarte puțin probabil ca reprezentantul guvernului în teritoriu (profesor de matematică) să fi avut intenția să-și exprime dezacordul față de politicile sociale care creează dependența romilor (în limbajul acestuia lenea) față de autorități. La rândul lor, romii prezenți la reuniune au receptat intervenția reprezentantului guvernului în mod diferit. Cea mai mare parte a lor au vorbit despre refuzul autorităților locale de a purta un dialog și de a găsi soluții de colaborare în rezolvarea punctuală a problemelor lor, în timp ce cealaltă parte a prezentat situația romilor din localitățile lor și relațiile dintre aceștia și reprezentanții autorităților locale ca fiind foarte bune. În cadrul reuniunii desfășurată în județul Mureș, un primar din localitatea Iancu Jianu, județul Olt, a prezentat experiențele sale cu romii prin prisma soluțiilor în crearea locurilor de muncă și împrumutarea romilor. Experiențele sale, desfășurate în cadrul unui proiect de înfrățire cu un oraș din Italia (amenajarea unui campus confortabil pentru locuire, locuri de joacă pentru copii, asigurarea transportului pentru copiii de școală, înființarea unei cărămidării etc), au constituit o reală provocare pentru ceilalți primari prezenți la reuniune.

Provocarea a fost cu atât mai mare cu cât primarul din Iancu Jianu vorbea despre romi și proiectele aplicate în termenii *împuțernicirii* romilor, încredere, parteneriat, identificarea nevoilor de către romii înșiși etc, valori abordate sporadic în România atât de autorități, cât și de reprezentanți ai societății civile. Este cazul primarului din Iancu Jianu, ca și al altora, în care acest gen de abordare a fost introdus de către organizațiile romilor, însă trece din păcate neobservat. Sunt câteva exemple de practici pozitive într-o mare de experiențe triste, descurajante și inoportune.

Relația dintre facilitator (reprezentând ONR) și moderator (reprezentând IGP)

Cu toată certitudinea, punctul forte al proiectului l-a constituit introducerea în proiect a reprezentantei Ministerului de Interne ca moderator, o reală profesionistă recunoscută atât în cadrul ministerului și a instituțiilor descentralizate ale acestuia, cât și de liderii romi¹².

12 Începutul perioadei de tranziție a României a fost marcat de tensiuni și conflicte intra/interetnice, soldate cu pierderi de vieți omenești și distrugerea bunurilor

Cu alte cuvinte, atât moderatorul, cât și facilitatorul aveau experiența întâlnirilor dintre poliție și romi, părți aflate pe poziții diferite, ca și în cadrul reuniunilor organizate în cadrul acest proiect.

Jocul dintre moderator și facilitator determinat de experiența celor 10 ani de lucru a creat uneori participanților la reuniuni impresia conturării a cel puțin două puncte de vedere diferite, interpretate poate chiar prin prisma relatărilor, constatărilor în ce privește relațiile în plan local dintre romi și polițiști.

Dacă reprezentantul Oficiului Național pentru Romi părea uneori părătitor față de minoritatea romă, cu scopul de a încuraja participanții romi la dialog, reprezentanta Ministerului de Interne părea uneori părătitoare față de polițiști. Momentul identificării realului rol al moderatorului îl constituia de fiecare dată opoziția, angoasa autorităților locale față de facilitatorul Oficiului Național pentru Romi, care a fost evaluat deseori ca provocator al divergențelor de opinii și continuator al stereotipurilor romilor față de polițiști și al polițiștilor față de romi.

Pe lângă rolul de moderator în cearta asupra cuvintelor (cu nuanțe și sensuri interpretabile), sfaturile de substanță ale profesionistului din cadrul Ministerului de Interne au avut un rol important pentru reprezentanții serviciilor descentralizate ale Ministerului de Interne prezenți la reuniune, dar și față de autoritățile locale și reprezentanții romi.

4. În loc de încheiere

Unele concluzii asupra criminalității actuale din mediul rural

Caracterul interactiv al cursurilor destinate polițiștilor din mediul rural, precum și întâlnirile organizate în comunitate au creat prilejul obținerii unor date mai cuprinzătoare despre fenomenul criminalității, care le exced pe cele ale statisticilor judiciare nu doar cantitativ, dar în mod deosebit calitativ, fiind relatări ale persoanelor direct implicate.

Așa cum se arată în descrierea conflictelor violente între populația majoritară și romii din diverse localități, principala cauză a declanșării lor o

apartinând romilor, moment în care organizațiile romilor au cerut Ministerului de Interne implicarea proactivă în prevenirea conflictelor. Înființarea Departamentului pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității (recunoscut ulterior ca Institut) a însemnat începerea dialogului între reprezentanta institutului și reprezentanții organizațiilor de romi. După 1996, frecvența conflictelor a scăzut, însă a crescut numărul razilor și al acțiunilor polițienești, criticate de organizațiile romilor ca fiind abuzive. Doi ani mai târziu, în 1998, s-a format Comisia Interministerială pentru Romi (SIR), din a cărei componență a făcut parte și reprezentanta Institutului pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității. Contribuția sa în cadrul SIR o reprezintă acțiunile specifice instituției sale, incluse în HG 430/2001, *Strategia de îmbunătățire a situației romilor*.

constituie componenta antisocială a comportamentului romilor, sancționată de către populație pe fondul neimplicării adecvate a autorităților.

În prezent, atât contextul socio-economic, cât și modul de manifestare a criminalității au suferit modificări care se reflectă în starea de spirit a comunităților rurale și oferă din această perspectivă unele explicații în legătură cu dispariția conflictelor violente și reducerea stărilor tensionale.

Schimbarea raporturilor socio-economice la nivelul localităților rurale a dus la accentuarea procesului de polarizare între bogați și săraci, indeferent de etnie, care a avut drept consecință consolidarea solidarizării negative oglindită la nivelul criminalității și de regrupări infracționale în care etnia nu mai este un criteriu.

Sentimentul de marginalizare etnică suferă un proces de diminuare, generat de schimbările socio-economice, în prezent marginalizarea fiind favorizată de sărăcie și nu de apartenența etnică, intrând aproape în normalitatea vieții comunității ca românii mai bogați să ofere locuri de muncă romilor săraci, dar și invers, situație mai puțin frecventă.

În comunitățile din apropierea capitalei și a altor zone urbane dezvoltate, criminalitatea a evoluat spre forme organizate, deseori cu manifestări de extremă violență, care sunt foarte greu de contracarat – trafic de droguri și persoane, tâlhării în grupuri organizate, furturi de produse petroliere. Dacă în trecut aceste grupuri infracționale erau constituite preponderent din romi, în prezent ele sunt eterogene, devenind „frați în nelegiuiri” laolaltă romi, români, maghiari etc.

În comunitățile rurale slab dezvoltate, în activitățile antiinfracționale se acționează individual sau în grupuri, dar faptele au un pericol social mai redus, au mai multă vizibilitate și sunt îndreptate de regulă împotriva proprietății însă percepția membrilor comunităților fiind de „*criminalitate de supraviețuire*”.

În același context, percepția negativă asupra romilor este într-un proces de diminuare, întrucât cei predispuși la fapte antisociale acționează mai mult în afara localității de rezidență, de multe ori chiar în afara granițelor țării. Dar în momentul în care împotriva celor care comit infracțiuni se derulează procesul penal și ei se sustrag urmăririi penale – sunt căutați de autorități la domiciliu. În astfel de situații se ridică o serie de probleme, întrucât romii de multe ori din spirit de solidaritate (negativă) îi protejează pe cei urmăriți, intrând astfel în conflict cu autoritățile. Acest lucru explică de cele mai multe ori efectuarea de razii și controale ale polițiștilor în zonele de rezidență ale romilor.

Opinia reprezentantului ONR

Când ne referim la poliție, vorbim ca despre o instituție care are un anumit mod de a-și exercita autoritatea, înțeleasă după 1989 ca putere exercitată într-un mod ideal, gradual, în timp ce referințele la polițiști, împuterniciți prin lege să aplice autoritatea, se fac schimbându-se discursul.

Polițiștii sunt percepuți de către diverșii actori sociali ca reprezentând nivelul culturii civice și calitatea serviciului public românesc, persoane care în postura lor de imputerniciți ai autorității impun, confirmă și sancționează o anumită direcție de acțiune și gândire, cu alte cuvinte sunt autorități care acceptă teoretic problema minorității romilor în contextul diversității sociale și intelectuale, în timp ce practica constituie încă un subiect de discuție în plan național și internațional.

Soluția participării unor reprezentanți ai romilor la reuniunile organizate constituie indubitabil un fapt pozitiv, care reprezintă o implicare autentică a părților și o tehnică de transmitere a informațiilor în comunitățile de romi. Ce se întâmplă însă cu cei excluși de la asemenea gen de întâlniri? Soluția adoptată de multe comunități ale romilor față de oamenii puterii – polițiștii și liderii prezenți la reuniuni – este tăcerea, care poate semnifica reacții de teamă sau prudență în fața puterii, indiferența, ignoranța sau obișnuința supunerii.

Efectele decalajului de putere între minoritarii romi și autoritatea investită să apere ordinea și liniștea publică s-au reflectat în stereotipul potrivit căruia în închisorile românești sunt preponderent etnici romi. În 2001, Ioan Durnescu și Cristian Lazăr au efectuat un studiu în penitenciarele românești¹³, care demontează stereotipurile despre romi, aceștia fiind o minoritate infracțională majoritară în penitenciare. Dincolo de cifre (deținuții romi adulți se situează în intervalul 17,5-20% din totalul populației penitenciarelor, proporția minorilor romi din centrele de reeducare aprox. 39,5%), studiul pune accent pe faptul că „nu de puține ori, populația de romi este asimilată cu o subcultură delicvențială” și că deși există rapoarte ale poliției și semnalări în presă privind acest aspect, nu a fost realizată o analiză științifică a dimensiunii criminalității în rândul minorității romilor.

În contextul studiului menționat mai sus, se naște o nouă dilemă: de ce minoritatea romă este din punctul de vedere al Ministerului de Interne predispusă la criminalitate?

Poate pentru faptul că procentul deținuților din penitenciare fără *ocupanță* este triplu la romi (24,1%) față de cel al românilor (9%), ceea ce relevă de fapt lipsa de acces a romilor pe piața forței de muncă, sau poate pentru faptul că 80,5% dintre deținuții romi au peste 4 frați și că 40,4% dintre deținuții romi locuiesc în gospodării cu peste 7 membri, ceea ce crează o premisă a infracționalității?

Cercul vicios se restrânge prin rezultatele barometrului de opinie efectuat de către Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală în 2002, care relevă opiniile a 73,4% dintre subiecți referitoare la faptul că romii au prea puține drepturi, că poliția are obiceiul de a face publică apartenența

13 Ioan Durnescu, Cristian Lazăr, *Identificarea proporției și caracteristicilor socio-culturale ale populației de romi din penitenciarele românești*, București 2001.

etnică a infractorilor (58,6%) și că aceasta face eforturi de a comunica cu cetățenii aparținând altor etnii (44,3%).

Soluțiilor multiple de ameliorare a situației romilor li se adaugă pe lângă aplicarea *de facto* a HG 430/2001, *Strategia de îmbunătățire a situației romilor*, și opinia a 56,5% dintre subiecți aceluiasi barometru, care sunt convinși că o mai bună apărare a intereselor ca cetățeni s-ar realiza de către polițiștii de aceeași etnie, de funcționari aparținând aceleași etnii, fapt care ar determina o mai mare încredere în poliție și autorități.